

Fremtidens bibliotek

Ballerup og Cyberspace

Teknologirådets rapporter 1996/6

Projektledelse i Teknologirådets sekretariat:
Ida-Elisabeth Andersen
Konsulent: Steffen Stripp

Indholdsfortegnelse

Forord

Indledning. Biblioteket og cyberspace

Kapitel 1.

Projektet

Baggrund

Dialog om biblioteket

Projektaktiviteter

Delfi-undersøgelse

Elektronisk Forsamlingshus

Scenarieværksted

Konference

Projektorganisation

Kapitel 2. Delfi-undersøgelse: Fremtidens bibliotek

Sammenfatning

Deltagere spørgepanel

Kapitel 3. Universel adgang

Slutdokument af Lars Qvortrup

Kapitel 4. Bibliotek 2005 - 4 scenarier

Fire scenarier af Arne Herløv Petersen

Scenarie 1 Biblioteket som kulturhus

Scenarie 2 Det digitale bibliotek

Scenarie 3 Biblioteket som redskab

Scenarie 4 Markedets biblioteker

Kapitel 5. Scenariværkstedets visioner og handlingsforslag

Vores bibliotek 2005

Drømmesyn

Fremtidens folkebibliotek

Scenariværkstedets deltagere og ledelse

Forord

I denne rapport er samlet resultater fra Teknologirådets projekt om fremtidens folkebibliotek. Det er vores håb at projektet vil bidrage til den debat der er fuld gang om udvikling af folkebiblioteket og dets rolle i info-samfundet. Debatten vedrører både de generelle rammer som vedtages af folkettinget og den lokale planlægning som foretages i kommunerne. Teknologirådet har udarbejdet en scenariværkstedspakke, som kan benyttes af kommunerne til at afholde lokale scenariværksteder, der involverer politikere, biblioteksmedarbejder og brugere/borgere i en fælles dialog om bibliotekets udvikling.

Projektet blev startet efter en henvendelse fra Ballerup Bibliotekerne. Gennem hele projektet har der været et tæt samarbejde med Ballerup Kommune og med Ballerup Bibliotekerne uden hvilken projektet ikke har kunnet gennemføres. Hovedaktiviteten har været et scenariværksted i Ballerup, som kun blev gennemført med bibliotekets og kommunens aktive og engagerede medvirken. Brugere og borgerne skal være med til at diskutere, hvad man ønsker at bruge informationsteknologien til. Dialogen er derfor det vigtigste formål med scenariværkstedet.

I projektets forskellige aktiviteter har deltaget et stort antal mennesker. Teknologirådet skal sige tak til medlemmerne af idegruppen, som gennem 2 år fulgte projektet og kom med råd og dåd. Videre vil vi sige tak til deltagerne i scenariværkstedet for at ville bruge tiden og turde afprøve nye visioner, tak til deltagerne i delfi-undersøgelse, som besvarede og flittigt kommenterede en lang række spørgsmål om informationsteknologien og biblioteket, tak til ordstyrer, oplægsholdere og deltagere i det elektroniske forsamlingshus som afprøvede denne nye mødeform og bar over med de tekniske vanskeligheder og tak til oplægsholdere og paneldeltagere i konferencen om scenariværkstedets resultater.

Økonomisk støtte til projektet fra Forskningsministeriet, Kulturministeriet og Det Kommunale Momsfond har gjort det muligt at lave en særlig afrapportering til "udvalget om bibliotekerne i informationssamfundet" og udarbejde scenariværkstedspakken.

Til sidst skal der være en særlig tak til borgmester Ove Dalsgaard og stadsbibliotekar Poul Andersen som gjorde projektet muligt og medvirkede til dets gennemførelse.

Teknologirådet, oktober 1996

Indledning

Biblioteket og Cyberspace

Teknologirådets projekt om fremtidens folkebibliotek blev gennemførte i 1995/96. Projektet blev startet på baggrund af en henvendelse fra Ballerup Bibliotekerne, der ønskede et samarbejde om at afklare folkebibliotekernes rolle i forhold til (edb-baseret) informations og kommunikationsteknologi. De nye muligheder for informationsformidling via computer-netværk, og her specielt den hurtige udvikling og anvendelse af Internettet, stiller folkebibliotekerne overfor store udfordringer.

Projektets hovedaktivitet har været et scenarieværksted der blev afholdt i Ballerup i februar og april 1996. I scenarieværkstedet mødtes borgere, beslutningstagere, repræsentanter fra lokale foreninger, informationsudbydere og eksperter for at opstille visioner og handlingsforslag for hvordan biblioteket kan inddrage den ny teknologi.

Forud for scenarieværkstedet blev gennemført en delfi-undersøgelse om fremtidens folkebibliotek, for at give et bedre billede af hvilke informations- og kommunikationsteknologier, der vil være til rådighed for biblioteket år 2001. Endvidere afholdt Teknologirådet i september 1995 et "elektronisk forsamlingshus", der diskuterede spørgsmålet om universel adgang. Scenarieværkstedets visioner og handlingsforslag for "Vores bibliotek 2005" blev fremlagt på en konference den 3. juni 1996.

Projektets baggrund og aktiviteter er nærmere omtalt i kapitel 1 og resultater fra de enkelte delprojekter er fremlagt i rapportens efterfølgende kapitler.

Endvidere formidles projektet med en scenarieværkstedets-pakke. Det er et væsentligt resultat fra projektet, at der hermed foreligger et materiale, som gør det muligt at afholde scenarieværksteder i den enkelte kommune med henblik på - i en dialog mellem borgere, foreninger/erhvervsliv, politikere og biblioteket - at udvikle handlingsplaner for kommunens folkebibliotek.

I denne indledning vil vi (Ida Andersen og Steffen Stripp) fremlægge projektets hovedkonklusioner om fremtidens bibliotek og pege på nogle problemer og spørgsmål, som vi kan se i forlængelse heraf.

Vores bibliotek

Udgangspunktet for bibliotekets møde med den ny (edb-baserede) informations-teknologi er, at folkebiblioteket med dets nuværende formål og funktioner ønskes **bevaret**.

Det hedder i scenarieværkstedets visioner og handlingsforslag, at "Folkebiblioteket er et offentligt ansvar med nogle helt grundlæggende opgaver:

- understøtte demokratiet
- medvirke til at udvikle befolkningens dygtighed, videns- og kundskabsniveau
- understøtte det hele menneske, livskvalitet
- medvirke til at sikre et konkurrencedygtigt uddannelsessystem
- formidle vigtig, nyttig, interessant information til borgerne."

Scenariевærkstedet pegede på, at "Biblioteket skal formidle læseoplevelsen; formidling af læsningen og bogen er særlig vigtig over for børn og unge". Bogen vil fortsat være et kerneområde for biblioteket. Dette underbygges også af delfi-undersøgelsen, som entydigt pegede på, at bøgerne ikke vil forsvinde, hverken på kort (2001) eller lang sigt (2011). I konklusionen fra det elektroniske forsamlingshus hedder det tilsvarende "at biblioteket - også i informationssamfundet - skal fortsætte med at varetage de traditionelle opgaver, dvs. skaffe nye bøger, plader, CD'ere, m.v., skal kunne bestille bøger fra andre biblioteker, skal lave gode kulturelle arrangementer, osv. osv. Først derefter kommer "alt det nye", dvs. adgang til Internet osv. Som en deltager i delfi-undersøgelsen påpegede: Det er en udbredt opfattelse, at nye teknologier afløser gamle - det er sjældent tilfældet. I stedet benyttes de nye teknologier tit til at udvide udbuddet af ydelser og realisere muligheder, der ikke tidligere var tilstede.

Specielt fremhævede scenariевærkstedet, at biblioteket er en af vores vigtigste folkeoplysnings-institutioner, og at "kvalitet skal være styrende for bibliotekets tilbud. Når brugerne benytter biblioteket skal de have sikkerhed for kvalitet f.eks. i form af vejledning til kvalitetsinformationer og i form af ægte elektroniske dokumenter.#"

Med ægte elektroniske dokumenter henvises, til at der skal være sikkerhed for at dokumentet ikke er ændret og stammer fra den kilde som angives. Biblioteket må tage hånd om det problem, at digitale dokumentet let og uden at det er synligt kan forfalskes.

Når det er slået fast er det også en klar konklusion, at folkebibliotekerne skal **fornys** og inddrage den ny informationsteknologi. Udviklingen med elektroniske publikationer, der nås via nettet, skal udnyttes. I delfi-undersøgelsen var det vurderingen, at det vil være en betingelse for at bibliotekerne kan udfylde sine grundlæggende opgaver i fremtiden. Scenariевærkstedet gav udtryk for en tilsvarende opfattelse: "Biblioteket skal også være et samlingspunkt på nettet". Det skal forstås både i den forstand at der skal "være adgang til alle bibliotekets digitale tilbud hjemmefra (døgnåbent)" og i den forstand at der fra biblioteket er "adgang til det globale net og egne informationsbaser".

Scenariевærkstedet foreslår derfor, at biblioteksloven ændres så kommunerne *skal* "stille edb-programmer og andre elektroniske materialer til rådighed" så de elektroniske materialer fuldt ud ligestilles med bøger uanset om det befinder sig på biblioteket eller nås via nettet. I biblioteksloven står at

kommunerne: "bør bestræbe sig på /../ 2) "at stille edb-programmer og andre elektroniske materialer til rådighed".

Biblioteket vil således udvikle sig fra kun at være en samling af materialer (bøger osv.) til også at give adgang til digitale samlinger. Men hvad er de digitale samlinger? Vi peger nedenfor på behovet for en afklaring af digitale biblioteker og diskuterer Internettet.

Fra scenariевærkstedet foreslås endvidere, at "Biblioteket skal rumme et it-værksted, som borgerne kan benytte til egne formål, som led i foreningsarbejde osv.". "De folk der ikke har en pc skal kunne gå på biblioteket og anvende en her og have mulighed for at låne en pc med hjem". Biblioteket skal have særlige it-værksteder for børn og unge. Der lægges også op til et bedre samarbejde mellem bibliotek og skoler.

Der bør arbejdes frem mod en større brugerindflydelse på biblioteket. Det var opfattelsen, at brugerindflydelse skulle ske ved direkte involvering af brugerne i konkrete sammenhænge, snarere end ved formelle strukturer med brugerråd eller biblioteksbestyrelser.

Biblioteket i lokalsamfundet

Biblioteket skal være et samlingspunkt i lokalsamfundet, hedder det i scenarietværkstedets oplæg. "Alle skal have let adgang til et bibliotek, derfor skal der være biblioteker tæt på borgerne".

De elektroniske kommunikationsmuligheder øger behovet for sociale netværk i lokalsamfundet. Biblioteket er et sted for det fysiske møde mellem mennesker, mellem brugere og bibliotekarer, mellem mennesker og bøger osv. På baggrund af projektet er det ikke muligt at konkludere hvordan folkebibliotekets funktion som lokalt samlingssted skal udvikles. Der vil utvivlsomt være store lokale forskelle i vurderingen, og der er behov for en lokal dialog om biblioteket.

Scenarietværkstedet så informationsteknologien som en mulighed for at decentralisere biblioteket. Som noget nyt pegede man på "satellitter, der er mindre enheder med adgang til nettet, e-post/fax, en kasse billedbøger, lidt tidsskrifter/aviser og bibliotekarer noget af tiden." Via adgang til nettet er der adgang til bibliotekets baser og mulighed for at bestille bøger. Dermed har selv den lille satellit adgang til hele biblioteket.

Ideen om "satellitter" med adgang til bibliotekets baser kan ses i sammenhæng med at biblioteket også skal kunne nås fra hjemmets computer. Da man må forvente, at der hermed er adgang til databaser med bibliotekernes materialer vil det være muligt at bestille bøger og andet materiale fra alle biblioteker direkte og uafhængigt af eksisterende "låneveje".

I "satellitten" er der adgang til nettet, som den væsentligste biblioteksbetjening, men samtidig giver de mindre resourcekrav mulighed for at der oprettes flere/mange sådanne biblioteker tæt på borgerne med rum, der kan fungere som mødested. Endnu videre går en ide om "selvgroede skærme", som er computere der er opstillet hvor folk kommer og giver mulighed for et hurtigt biblioteksbesøg. Disse forslag kan siges at forlade hele ideen om et bibliotek, fordi der i biblioteksbegrebet ligger, at der findes mulighed for professionel vejledning i form af bibliotekarer. Det er klart, at hverken "satellitten" eller den "selvgroede skærm" har en bibliotekar. Og det har det digitale bibliotek, som kaldes op fra hjemmecomputeren, i øvrigt heller ikke. Men måske kan det digitale bibliotek ud over software agenter, som hjælper med at finde materialer, også tilbyde en mulighed for at "maile", telefonere eller måske holde en videokonference med en bibliotekar?

Med forslaget om "satellitter", der giver adgang til det digitale bibliotek og referencer til bibliotekets bøger og andet trykt materiale via computer, har scenarietværkstedet måske peget på en mulig forandring af biblioteket. Når vi kommer ind i biblioteket finder vi bøgerne på hylder som fylder det meste af bibliotekets rum. Men behøver det være sådan hvis/når lånerne i højere grad finder frem til bøgerne gennem besøg i det digitale bibliotek? Kunne en stor del af disse bøger ikke befinde sig på et lager - evt. et fælles lager for flere kommuners folkebiblioteker - hvor fra de blev sendt ud til lånerne enten hjemme eller til afhentning på det nærmeste lokale bibliotek.

BorgerNet

I et af de fire scenarier for biblioteket år 2005 blev behandlet et lokalt borgernet. Denne ide blev taget op af scenarietværkstedet som foreslog, at biblioteket skal være ansvarlig for et sådant lokalt elektronisk "BallerupNet". Tankerne om et borgernet kom bl.a. fra det elektroniske forsamlingshus og blev her set som en måde at udnytte nettets muligheder for kommunikation og til styrke demokratiet. Det blev her fremhævet, at borgernet skulle give borgerne mulighed for at fungere såvel som forbrugere og som producenter af information. Især muligheden for selv at formidle information og indgå i debatter o.l. var

central for forsamlingshusets opfattelse af universel adgang som et middel til at styrke demokratiet. I scenarieværkstedets oplæg har borgernettet netop denne funktion - udover at være formidler af information fra bl.a. kommunen.

Men hermed er dagsordenen også sat for om der overhovedet er tale om en biblioteksfunktion. Det blev bemærket, at der er tale om et "fremmedelement" der ikke ligger i forlængelse af bibliotekets opgaver. Og der blev spurgt om det ikke kun er blevet en biblioteksopgave, fordi vi i værkstedet taler om biblioteket. Biblioteket bør ikke tage opgaver i lokalsamfundet op blot fordi der er relevante opgaver, men skal koncentrere sig om det der virkelig er bibliotekets opgaver.

På den anden side er det lokale borgernet en udnyttelse af nettets muligheder til at styrke lokalsamfundet og bibliotekets involvering i borgernettet ligger i forlængelse af det stærke ønske om at gøre det lokale folkebibliotek til et samlingspunkt i lokalsamfundet - både ved det fysiske netværk og i det digitale netværk. Og der blev argumenteret med at opgaven ligger i forlængelse af bibliotekets forpligtigelse til at formidle samfundsinformation.

Digitale biblioteker

Biblioteket skal give adgang til nettet og dets elektroniske publikationer og biblioteket skal have sin egen hjemmeside.

Biblioteket er altså "et sted" på nettet. Der skal via nettet skal være adgang til digitale biblioteker, som kan anvendes fra en computer i hjemmet, på det lokale folkebibliotek eller hvor den nu står.

Det digitale bibliotek må være samlinger af elektroniske publikationer, som biblioteket har udvalgt. og . Endvidere indeholder det digitale bibliotek referencer til de trykte materialer, bøger osv. Der må i det hele taget sættes mere fokus på behovet for at opbygge samlinger af elektroniske publikationer. Selv om en elektroniske publikation er tilgængelig fra nettet, måske direkte fra udgiverens computer er den ikke en del af biblioteket. Den kan i dag fjernes fra nettet ligeså hurtigt som den er gjort tilgængelige på nettet - en i et historisk perspektiv meget betænkelig udvikling.

Hvordan det digitale folkebibliotek skal udformes er ikke blevet behandlet i projektet, men der må lægges vægt på en formidling af bibliotekets samlinger på en meget brugervenlig måde. I det elektroniske forsamlingshus var en deltager inde på at biblioteket må fremstå i 3D version så det på skærmen ligner det velkendte fysiske bibliotek, hvor man bevæger sig rundt mellem "hylderne" i forskellige rum. Hvordan skal det digitale bibliotek levere de ønskede publikationer: elektronisk overført til brugerens pc, eller bliver publikationen med posten, eller skal den afhentes på det lokale folkebibliotek, eller ..?

Det digitale bibliotek er næppe en opgave for det kommunale folkebibliotek. Om det er en opgave for centralbibliotekerne eller en national opgave er for os et åbent spørgsmål.

Internettet

Bibliotekernes adgang til nettet og dets elektroniske publikationer behandles i dag som adgang til Internettet. Stadig flere biblioteker giver lånerne adgang til Internettet og spiller dermed en vigtig folkeoplysende rolle i forhold til at udbrede et praktisk kendskab til de informationsmuligheder som findes her.

Vi vil dog pege på, at Internettet *ikke* er et digitalt bibliotek. Hvad det helt præcist er ved vi vel ikke, men

i projektet har vi anvendt metaforen cyberspace, som et globalt "land" der bindes sammen af telefon- og datalinjer og som potentielt forbinder alle computere i verden. Cyberspace rummer kommunikation og information af al slags og er lige så lidt som den virkelige verden et udvidet bibliotek.

I scenarieværkstedet blev der lagt stor vægt på at biblioteket stod for *kvalitet*. Biblioteket har ikke alt inden for sine vægge i dag, der er sket en udvælgelse ud fra aktualitet, alsidighed og kvalitet. Specielt i forhold til den uoverskuelige og kvantitativt enorme mængde information, som følger med informationsteknologien, er det vigtigt, at biblioteket står for kvalitet. Kravet om kvalitet og adgang til Internettet som bibliotekstilbud illustrerer det problem at Internettet ikke er et bibliotek. I scenarieværkstedet blev det foreslået, at bibliotekerne skulle tilbyde en positivliste med kvalitetstilbud på nettet.

Folkebibliotekets opgave må være at give adgang til digitale biblioteker i cyberspace, og ikke blot at give adgang til cyberspace/Internettet.

Økonomi

I det fremtidsbillede af biblioteket, som projektet tegner, må der frem mod år 2005 være tale om en udvidelse af vores bibliotek. Biblioteket vil i fremtiden skulle formidle flere medier - med mindre det politisk bestemmes at nogle er uinteressante, som det f.eks. er sket med musik og film. Den ny informationsteknologi skal ikke indføres på bibliotekerne på bekostning af de opgaver vi kender i dag.

I scenarieværkstedets visioner og handlingforslag hedder det: "Bibliotekerne får nye funktioner, som det vil koste at udvikle og videreføre. Selv om nogle midler kan tilvejebringes ved omprioriteringer mv. vil det være nødvendigt at tilføre bibliotekerne økonomiske midler, som modsvarer de ny forventninger. I den forbindelse bekymrer det os, at det aktuelt meget forskellige økonomiske niveau mellem kommunerne kan hindre, at store dele af befolkningen vil møde "vores bibliotek"."

Digitale biblioteker kan ændre folkebibliotekernes økonomi, hvis de stilles frit til rådighed for folkebibliotekerne. Selve opkoblingen til det digitale bibliotek er en ret beskeden udgift, ligesom en forventet øget udbredelse af computere med netadgang i hjemmene vil give borgere i alle kommuner adgang til samme biblioteksbetjening - og herunder adgang til at bestille bøger fra alle biblioteker.

I delfi undersøgelsen blev spørgepanelet spurgt om deres vurdering af to påstande om økonomien. For det første: *Folkebibliotekernes økonomi giver ikke mulighed for at udnytte mulighederne*. Det var en udbredt opfattelse, at der generelt må tilføres ekstra midler til hardware og software, for at bibliotekerne kan klare udfordringen. På den anden side peges der på, at det i højere grad er et spørgsmål om prioritering og at bibliotekerne, hvis de forstår forandringen fra trykte materialer til adgang, vil kunne finde midler. For det andet: *Folkebibliotekerne må forlade gratisprincippet og indføre brugerbetaling*. Her var vurderingen, at da udgifterne på computernet vil ligge på forbrug og være tidsafhængige, samtidig med at adgang til databaser kan være meget dyre, vil det måske være nødvendigt at indføre en eller anden form for brugerbetaling, hvis folkebibliotekerne skal kunne stille nettet og informationerne til rådighed.

Deltagerne i værkstedet var enige om at biblioteksfunktionen også i fremtiden er et offentligt ansvar, og at det grundlæggende er offentligt finansieret. Biblioteket giver fri adgang til nettet, gratis, uensureret - for alle borgere. Men i diskussionen var det ikke sådan, at deltagerne blankt afviste betaling. Det kan komme på tale i tilfælde af særlige - skræddersyede - ydelser.

I projektet er der holdt fast ved at biblioteket er et offentligt ansvar og at viden og kultur må stilles vederlagsfrit til rådighed for borgerne. I et moderne demokrati er det afgørende, at borgerne har fri og lige adgang til information. Konklusionen fra det elektroniske forsamlingshus opsummerer, at man primært havde "set på de demokratiske aspekter af universel adgang. Hvordan påvirker adgangen til de nye tjenester vores status som borgere i et demokratisk samfund". Og med hensyn til biblioteket var det "den almindelige holdning, at bibliotekerne skal spille den samme rolle i etableringen af informationssamfundet som de spillede ved etableringen af velfærdssamfundet. De skal være spydspids i folkeoplysning og i at give adgang til og hjælp til at bruge de nye teknologier".

Det er på sin vis ikke mærkeligt, at vi på vej ind i informations-samfundet må vurdere, at den centrale institution for formidling af information må styrkes som et svar på mere information og information på stadig flere medier.

Kapitel 1

Projektet

Projektet startede i efteråret '94 efter en henvendelse fra Ballerup Bibliotekerne, som ønskede et samarbejde med Teknologirådet om at afklare folkebibliotekets rolle i fremtidens lokalsamfund. Ballerup Bibliotekerne ville i forbindelse med en international Bomesse i juni 1996, som kommunen var arrangør af, vise et "Fremtidsbibliotek 2001". Teknologirådets projekt skulle inddrage biblioteket, brugere og andre relevante aktører i en fremadrettet vurdering af spørgsmål, som hvordan vi forholder os kritisk og kreativt til teknologiens muligheder, og hvorvidt og i hvilket omfang samfundet/biblioteket skal bidrage til informationssamfundet med at give adgang til nye medier og adgang til net og databaser.

Baggrund

Biblioteket på dagsordenen

I rapporten "Info-samfundet år 2000" (1994) blev det foreslået, at Kulturministeriet igangsatte et udvalgsarbejde om bibliotekernes opgaver og vilkår. Dette forslag blev fulgt op i regeringens IT-handlingsplan (1995), og Kulturministeriet nedsatte i 1995 udvalget om bibliotekerne og info-samfundet (UBIS). Udvalget skal behandle følgende problemstillinger:

- en revurdering af biblioteksbegrebet
- bibliotekerne i lokalsamfundet
- ophavsretlige spørgsmål
- biblioteksvæsenets organisering
- betalingsordninger
- nye regler for pligtaflevering.
- Udvalgets arbejde forventes afsluttet i sommeren 1997.

I regeringens IT-handlingsplan fra 1995 hedder det: "Bibliotekerne må også i fremtiden - hvor elektroniske værker i stigende omfang overtager tidsskriftets og bogens rolle - kunne varetage en central formidlingsfunktion med at stille offentliggjort information til rådighed for alle borgere og hjælpe med at navigere gennem den stadig større informationsstrøm."

Endvidere er biblioteket blevet behandlet i Kulturministeriets omfattende kulturbetænkning. I en delrapport, "Bibliotekerne i kultur- og informationspolitikken: museer eller ressourcecentre" (1994), konstateres, at "Den grundlæggende udfordring til biblioteket er konsekvenserne af informationsteknologiske udvikling. Den omstilling der er i gang fra det traditionelle, manuelle bogbibliotek til et moderne, elektronisk styret multimediebibliotek fortsætter." (s. 80) I betænkningens afsluttende idepolitiske redegørelse understreges "betydningen af at bibliotekernes klassiske formidlingsopgave med litteratur som udgangspunkt opretholdes og videreudvikles i fremtiden parallelt til bibliotekernes informationspolitiske opgaver. /../ Derfor er der grund til at udforme en bibliotekspolitik, der på landsplan og regionalt niveau sikrer såvel borgernes frie adgang til information, som deres mulighed for skønlitterære og andre kunstneriske oplevelser" (Peter Duelund: Den danske kulturmodel, s. 265f)

I bibliotekssektoren har der været en stor opmærksomhed om biblioteket og info-samfundet. Således vedtog bibliotekslederne i marts 1995 et "håndslag til IT-samfundet", hvor man bl.a. forpligtigede sig til "at stille Internet til rådighed for brugerne inden udgangen af 1996."

Den teknologiske udfordring

Der er i almindelig enighed om to væsentlige træk ved samfundet i 2001. Der bliver tale om en voldsomt forøget informationsmængde som er lagret elektronisk, og der vil være kolossalt udvidede muligheder for at kommunikere elektronisk lokalt og globalt med tekst, billeder og lyd. Kommunikationsteknologierne vil give den enkelte borger adgang til information, kommunikation, viden og oplevelser.

Den teknologiske udfordring er blevet karakteriseret ved at vi er midt i en revolution. Forskningsminister Frank Jensen skrev i sin redegørelse til Folketinget om IT-handlingsplanen 1995, at der sker en global kortslutning af tid, sted, personer og processer. Den stadig mere avancerede telekommunikation får verdenen til at skrumpes ind. Samtidig skaber de stadig billigere computere med en eksplosivt voksende kapacitet helt nye muligheder for informations- og arbejdsprocesser. Med sammensmeltningen af tele- og computerteknologierne bliver virkningerne heraf endnu stærkere. Endnu ser vi kun konturerne af info-samfundet. Meget vil blive anderledes end vi tror. Forventede problemer kan vise sig at forsvinde op i den blå luft, mens der omvendt kan dukke nye uforudsete problemer op. Vi vil opleve gennemgribende ændringer i et omfang, så man med rette kan tale om en samfundsomvæltning.

Et centralt element i denne globale kortslutning er en eksplosiv vækst i computernetværk. Det største net er "Internettet", hvis vækst i sig selv er et billede på udviklingen. Internettet er startet af det amerikanske forsvar omkring 1970. I 1981 begynder de amerikanske universiteter at bruge Internettet til udveksling af forskning og litteratursøgning. Først i 90'erne tager udviklingen fart. Her begynder antallet af computere i netværket og personer som bruger nettet at vokse med stort fart. Der var i begyndelsen af 1995 ca. 5 millioner computere i netværket og det fordobles i øjeblikket hver år. Man har beregnet, at der er fra 30 - 100 millioner individuelle brugere af "Internettet". I 1994 lanceres en grafisk brugergrænseflade og anvendelse af hypertext dokumenter, hvor man kan springe direkte fra en henvisning i en tekst til et andet dokument (World Wide Web eller blot WWW). Der sker nu en meget hurtig udvikling i antal 'web

servere', dokumenter og brugere. Udvikling af computernetværk giver bl.a. nye muligheder for at kommunikere med f.eks. elektronisk post, diskussionsgrupper eller konferencesystemer (BBS) og for at få adgang til informationer der er lagret digitalt, f.eks. i en database eller på en Web hjemmeside. Computernetværket kan bruges døgnet rundt og kan på sekunder skabe forbindelse til geografisk fjerne computere og mennesker.

Dialog om biblioteket

I debatten om informationssamfundet er der en tendens til, at målsætninger og visionerne om hvad vi vil, ensidigt taget udgangspunkt i teknologiens udvikling. Vi må følge med. Med Teknologirådets biblioteks projekt har vi taget udgangspunkt i lokalsamfundet og biblioteket for at bevare jordforbindelsen. Teknologien er global, men vi lever i et lokalsamfund, som består af hjemmet og de nære omgivelser, som rummer forskellige kollektive organiseringer f.eks. boligforeningen, folkebiblioteket, idrætsforeningen, arbejdspladsen.

Dernæst er der i projektet sat fokus på "universel adgang" til information og kommunikation. Teknisk set er det muligt, at alle borgere kan få adgang til al information på alverdens databaser, internet mv. Dette stille folkebiblioteket, brugerne og samfundet overfor helt nye valg. F.eks. med hensyn til, hvilken rolle den nye teknologi kan komme til at spille i det lokale informationssamfund og med hensyn til hvad der kan gøres for at undgå en opdeling i et informationsteknologisk A og B hold. Folkebibliotekets formål kan ses som udtryk for kravet om universel adgang.

Projektets hovedaktivitet har været et scenarieværksted. Filosofien bag scenarieværkstedet som teknologivurderingsmetode er, at teknologiens udvikling er for vigtig og vanskelig til, at den kan overlades til virksomheder, eksperter eller politikere. Brugere og borgerne skal være med til at diskutere denne udvikling på baggrund af, hvad man ønsker at bruge den til. Alle disse grupper har erfaringer, indsigt og interesser, som bør bringes til at snakke sammen. Dialogen er derfor det vigtigste formål med scenarieværkstedet.

Projektets formål har været

- at skabe dialog og udveksling af erfaring og viden om adgang til information og kommunikation
- at belyse muligheder og barrierer for universel adgang til elektronisk information og kommunikation
- at opstille visioner og handlingsplaner for fremtidens folkebibliotek, herunder bibliotekets rolle i forhold til andre informations-udbydere
- at bidrage til kommunernes planlægning af folkebibliotekets udvikling
- at bidrage til Kulturministeriets udvalgsarbejde om bibliotekets fremtidige rolle.

Projektaktiviteter

Forud for scenariværkstedet blev gennemført en delfi-undersøgelse om fremtidens folkebibliotek, for at give et bedre billede af hvilke informations- og kommunikationsteknologier, der vil være til rådighed for biblioteket år 2001. Endvidere afholdt Teknologirådet i september 1995 et "elektronisk forsamlingshus", der diskuterede spørgsmålet om universel adgang.

Projektets hovedaktivitet har været et scenariværksted, som blev afholdt i Ballerup i februar og april 1996. I scenariværkstedet mødtes borgere, beslutningstagere, repræsentanter fra lokale foreninger, informationsudbydere og eksperter for at opstille visioner og handlingsforlag for hvordan biblioteket kan inddrage den ny teknologi.

Scenariværkstedets resultater blev fremlagt på en konference den 3. juni 1996 i Ballerup.

Folkebibliotekerne er en kommunal opgave og i de kommende år skal man i de enkelte kommuner tage stilling til hvordan biblioteket skal forholde sig til Internet og elektroniske informationer. Det måske væsentligste resultat fra projektet er, at der hermed foreligger et materiale, som gør det muligt at afholde scenariværksteder i den enkelte kommune med henblik på i en dialog mellem borgere, foreninger/erhvervsliv, politikere og biblioteket at udvikle handlingsplaner for kommunens folkebibliotek. Teknologirådet har udarbejdet en "scenariværkstedspakke" med materialer til et scenariværksted og tilbud om at Teknologirådet (mod omkostningsdækning) kan forestå afvikling heraf.

Delfi-undersøgelse

Delfi-undersøgelsen blev gennemført med henblik på at skabe et bedre grundlag for de teknologier og problemer som biblioteket vil stå overfor i 2001 og på længere sigt i 2011. I kapitel 2 findes en sammenfatning af delfi-undersøgelsens resultater.

Delfi-teknikken er en metode til en struktureret kommunikation, som kan afdække en evt. fælles opfattelse blandt deltagerne i et svarpanel. Den strukturerede kommunikation gennemføres ved at paneldeltagerne besvarer et antal spørgsmål og sender besvarelsen til "ordstyreren", som samler besvarelsene og rundsender dem til deltagerne. Der blev gennemført tre svarrunder. I denne delfi-undersøgelse er samlet 32 "eksperter" vurderinger af sandsynligheden for en række forskellige udviklinger. Der blev lagt vægt på, at paneldeltagerne kunne fremsætte kommentarer, som supplerer de kvantitative vurderinger. Desuden blev panelet spurgt om 10 fremførte centrale problemer for folkebibliotekerne.

Svarpanelet var helt enige om, at bibliotekerne ikke kan opfylde deres formål uden en kraftig indførelse af edb-baseret informations- og kommunikationsteknologi (ikt). Hvis folkebibliotekerne ikke indfører ikt, vil andre informationsudbydere overtage en væsentlig del af folkebibliotekernes opgaver som informationscentral, og måske bliver folkebibliotekerne overflødige.

Fra delfi-undersøgelsen er udsendt rapporten:

- Steffen Stripp: Delfi undersøgelse: Fremtidens Folkebibliotek. Teknologirådet nov. 1995

Elektronisk forsamlingshus

I tre uger fra 11. september til 2. oktober 1995 debatterede godt 500 mennesker fra hele Danmark (samt fra en række udlande) et af de centrale spørgsmål vedrørende det kommende informationssamfund, nemlig spørgsmålet om "universel adgang". Skal adgangen til at skaffe sig informationer og til selv at udsende informationer være forbeholdt et mindretal, eller skal det være såvel en ret som en mulighed, som omfatter alle? Skal informationssamfundet med andre ord være et demokratisk samfund?

Debatten foregik i et elektronisk forsamlingshus, hvor deltagerne diskuterede ved at indsende deres indlæg som e-post. Alle forsamlingshusets deltagere modtog udsendelser, der var redigeret af forsamlingshuset ordstyrer (Lars Qvortrup), i deres e-postkasse. To til tre gange om ugen blev der udsendt én eller flere udsendelser med indlæg: Først kom der en indledning ved ordstyreren. Han bød velkommen ridsede dagens hovedemner op, foreslog et eller flere temaer for den videre debat og resumerede til sidst de indlæg, som var kommet siden sidste udsendelse. Dernæst fulgte så samtlige indlæg, som regel ubeskåret, men undertiden mildt redigerede. Disse indlæg blev søgt samlet i temaer, som regel i hver sit "elektroniske brev". Efter godt og vel to uger fremlagde ordstyreren på baggrund af den foreløbige debat et forslag til konklusioner. Disse konklusioner blev så debatteret i løbet af konferencens sidste dage, og på baggrund af denne diskussion udarbejdedes de endelige konklusioner, som er optrykt i kapitel 3.

Omdrejningspunktet for den almindelige debat om såkaldt universel adgang er, at når man liberaliserer telekommunikationen, vil det være nødvendigt med nye måder, hvorpå man kan sikre en universel service på telefonområdet. Hvilke selskaber skal påtage sig forpligtelsen, og hvordan skal forpligtelsen finansieres?

I det elektroniske forsamlingshus blev der primært set på de demokratiske aspekter af spørgsmålet vedrørende universel adgang. Hvordan påvirker adgangen til nye tjenester vores status som borgere i et demokratisk samfund.

Når vi snakker om "net" og om universel adgang til nettet, tænker vi ofte på ledninger, fibre, elektronik og computere. Men når vi snakker om universel adgang, handler det ikke om informations- og kommunikationsteknologi som mål i sig selv, men som redskaber for at kunne betjene sig af en række relevante tjenester og funktioner. "Universel adgang" er et spørgsmål om *indhold*, dvs. informations- og kommunikationstjenester og -funktioner. Man bør med andre ord som udgangspunkt skelne mellem "net" som *fysisk struktur* og som *indhold*.

Om det elektroniske forsamlingshus er udsendt rapporten:

- Lars Qvortrup: Universel Adgang, et spørgsmål om demokrati. Teknologirådets rapporter 1995/8.

Scenarieværksted

Projektets hovedaktivitet har været et scenarieværksted, der er en metode Teknologirådet har udviklet.

Scenarieværkstedet inddrager forskellige aktører i et antal møder. Møderne bygger på fire scenarier om fremtidens folkebibliotek. Scenarierne formuleres på forhånd og det er deltageres kritik af scenarierne sammen med egne erfaringer, som danner grundlag for visioner og handleplaner. I kapitel 4 er optrykt de

fire scenarier.

Scenarieværkstedet er en videreudvikling af det klassiske fremtidsværksted og det følger grundlæggende de samme tre faser:

- kritikfase
- visions- eller fantasifase
- virkeliggørelsesfase: forslag til handling

Scenarieværkstedet er en speciel mødeform. På mødet arbejder deltagerne med fremtidsbilleder og visioner om fremtiden. Dialogen på værkstedet styres af en eller flere værkstedsledere efter bestemte spilleregler, som skal medvirke til, at alle bliver hørt, og at resultaterne samles op med henblik på videre formidling.

Deltagerne i scenarieværkstedet kommer fra fire rollegrupper som har forskellige tilgange til emnet. I projektets scenarieværksted i Ballerup var der 24 (overvejende) lokale deltagere fra rollegrupperne:

- borgere, biblioteksbrugere
- politikere og embedsmænd fra kultur og skoleområdet
- repræsentanter fra det lokale kultur- og foreningsliv
- informationsudbydere og eksperter fra f.eks. forlag, presse, DBC.

Scenarieværkstedet har først en fase med kritik af scenarierne. Derefter udvikler deltagerne positive og negative visioner i hver rollegruppe. Herefter videreudvikles de positive visioner i temagrupper. I projektets værksted var temaerne:

- Underholdning
- Information
- Kommunikation
- Fordybelse.

På baggrund af en præsentation af temagruppernes visioner sker der en prioritering, som danner grundlag for gruppernes arbejde med virkeliggørelsesplaner. I projektets scenarieværksted mødtes deltagerne 1½ måned senere og arbejdede videre med at opstille handlingsforslag.

Læsning af scenarierne er det eneste krav på forberedelse, som stilles til deltagerne. Derudover blev der udsendt en mappe med baggrundsmateriale om biblioteker og informationsteknologi, som kunne anvendes efter behov.

De visioner og forslag som blev et resultat af scenarieværkstedet drejer sig i høj grad om en række betingelser, som ifølge værkstedsdeltagerne skal være til stede, for at adgang til information og kommunikation kan være tilgængelig for alle borgere (universel adgang) og teknologien således kan komme til at spille en positiv rolle for deltagelse i beslutninger og demokrati. Hermed formulerer værkstedet en række behov, som teknologiudviklingen skal leve op til. Scenarieværkstedets oplæg, "Vores bibliotek 2005" findes i kapitel 5.

I dette værksted blev der lagt vægt på at få nedskrevet visioner og på at fremlægge en mere generel

handlingsplan. I andre værksteder vil fokus i højere grad være, at fremlægge et (mindre) antal konkrete forslag til handlinger, som kan sættes i værk i kommunens bibliotek. Resultaterne af sådanne lokale dialogprocesser vil naturligvis variere afhængig af lokalsamfundets behov og det lokale biblioteks situation.

Deltagerne i værkstedet var enige om de overordnede visioner, som står anført i begyndelsen af hvert af de 12 punkter, som oplægget består af. Der var ingen tvivl om, at biblioteksfunktionen også i fremtiden er et offentligt ansvar, og at det grundlæggende er offentligt finansieret. Biblioteket giver fri adgang til nettet, gratis, uensureret - for alle borgere.

Det vanskelige spørgsmål, om biblioteket skal give gratis adgang til alt hvad der findes på Internet, søges løst ved at fastholde princippet om fri, gratis og uensureret adgang, kombineret med et forslag om at der i bibliotekssystemet centralt udvikles en kvalitetsgodkendt positivliste, som viser vej til de "gode" steder på Internet.

Informationsteknologien ses først og fremmest som en mulighed for at decentralisere adgangen til bibliotekets materialer også databaser som er (bliver) en del af biblioteket. Det ses som positivt, at teknologien gør det muligt, at biblioteket kan befinde sig alle steder, hvor der kan stå en computer: i hjemmet, i boligområdet, på skolerne, ja selv i Netto.

Omvendt var der ikke stemning for at afskaffe biblioteket som hus, som samlingspunkt, som et vigtigt kultur- og videnscenter i kommunen. Der skal man kunne gå hen og komme i nærkontakt med bøger, bibliotekarer, (hvis rådgivning anses for at blive mere og mere betydningsfuld) - og med andre mennesker.

Endvidere understregedes betydningen af biblioteket, som vores måske vigtigste folkeoplysningsinstitution, og der blev peget på mulighederne for at udnytte teknologien også på dette felt.

Fra scenarieværkstedet findes pjecerne:

- Bibliotek 2005 - 4 scenarier.
- Ballerup og Cyberspace. Oplæg fra scenarieværkstedet med visioner og handlingsforslag.

Konference

Scenarieværkstedets oplæg blev lagt frem til debat på en konference den 3. juni i Ballerup. Konferencen samlede 219 deltagere. Den blev åbnet af kulturminister Jytte Hilden. Derefter blev først visionerne diskuteret i et "forsamlingshus" ledet af Niels Højlund og senere diskuterede et panel af politikere og biblioteksfolk handlingsforslagene.

Med få undtagelser var det opfattelsen at IT og Internet er på vej ind på biblioteket. Kulturminister Jytte Hilden mente endda, at biblioteket på linje med folkeskolerne skal have tilført ekstra midler. "Det er ikke kun folkeskolen, som har behov for ekstra ressourcer, også bibliotekerne skal have andel i de penge, der bruges på området, sagde hun og understregede at brugerbetaling på Internettet *ikke* er en finansieringsmulighed: "Spørgsmålet er, om viden og magt skal deles eller være forbeholdt de få. Hvis

borgerne skal betale for at bruge Internettet, skal de vel også betale for de frimærker, der får tidsskrifterne frem til biblioteket. Da biblioteksvæsenet blev etableret var samfundet fattigere end i dag. Alligevel blev der oprettet biblioteker i hver en afkrog af landet. Vores samfund skal også have råd."

Formanden for Folketingets kulturudvalg, Hanne Andersen mente også at bibliotekerne har brug for flere ressourcer: "I Folketinget ærgrer vi os over, at bibliotekernes udligningsordninger er overført til bloktilskuddet. Måske skulle vi begynde at øremærke pengene. Før fik man penge, hvis man var aktiv, men i dag er der kommuner, der svigter deres borgere", sagde hun og henviste til de meget store forskelle der er på bibliotekernes materiale konti.

Højlunds forsamlingshus blev indledt af Marina Cecilie Ronné, Peter Hesseldahl og Dorte Skot-Hansen.

Marina Cecilie Ronné afviste, at bibliotekerne skal satse på IT og Internet. "At stille informationer til rådighed er ikke det samme som, at de mennesker som har adgang til informationerne også bliver særligt vidende eller særligt veloplyste mennesker".

Og hun fortsatte: "Hvad det famøse A- og B-hold angår. Alle snakker jo om en sådan opdeling af befolkningen i forbindelse med IT, så er det snarere mit indtryk, at det er de som vier deres interesse til computeren, der samlede set udgør B-holdet. Og altså ikke omvendt som almindeligt antaget. Det er mit indtryk, at det er internetsurferne, computerspillerne, og e-mail fanatikerne der er hægtet af, hvis man kigger på folks samlede tilværelse. Hvem af dem med fulltidsarbejde og børn og kæreste og venner har nemlig tid eller lyst til at sidde og kommunikerer med en skærm og lade sig drukne af informationer?"

Bogen er alle andre medier overlegen, hvis kriteriet er at skabe indsigt og viden, sagde Marina Cecilie Ronné. Men man får ikke oplevelsen foræret, man skal selv arbejde for det. "Samtidig med at besværet med bøgerne er det givende, er det netop besværet, der får flere og flere mennesker til at vælge dem fra. Det er lige præcis her fremtidens biblioteker har en kæmpe opgave at løfte for det er her de før omtalte A- og B-hold reelt eksisterer. Visionen i oplægget er faktisk det stik modsatte, nemlig at lade læseoplevelsen konkurrere med skærmoplevelsen. Konkurrencesituationen er ikke til at komme uden om, fordi det lette bliver stillet overfor det svært tilgængelige. Og jeg tror heller ikke der er nogen tvivl om hvilken vej sejren blæser. Informationsteknologi og Internet har ganske givet sin positive side; de hører bare ikke hjemme på folkebibliotekerne."

Peter Hesseldahl indledte med at sige at han var uenig med Ronné, og pegede bl.a. på at "et af de mest oplagte områder hvor man kan redefinere biblioteket er undervisning i den teknologi, der skal bruges til at læse informationerne med. Det er oplagt, at bibliotekerne kan hjælpe med til at opdrage folk til at bruge informationsteknologien og vurdere de informationer de får." Men fortsatte han "når jeg læser idekataloget synes jeg man bliver nød til at overveje, hvad er det biblioteket kan og hvad er det andre gør bedre. F.eks. hører et filmværksted eller IT-værksted ikke hjemme i biblioteksregi. Der findes værksteder som fungerer godt og har et helt specielt miljø. Jeg er f.eks. kommet meget på videoværksteder og musikværksteder og det er en anden kultur og helt andre kvalifikationer man møder sådanne steder. Det samme synes jeg gælder når man begynder at snakke om at bibliotekerne skal drive en on-line tjeneste og drive nettet."

Dorthe Skot-Hansen var meget lettet over, at scenariet folkene har holdt fast ved at biblioteket skal være et hus i lokalsamfundet og et fysisk samlingssted for møde mellem lokalsamfundets borgere, mellem mennesker og viden, kultur og information, mellem biblioteksansatte og brugere. Men fandt, at det er lidt småt med visionerne om hvad vi skal samles om." Hun gav selv et bud: "Biblioteket i 2005 skal efter min

mening, i endnu højere grad end det gør i dag, fungerer som mødested og diskussionsrum der skal være arrangementer, møder, udstillinger, studiegrupper og fortælleværksteder som supplerer og går i dialog med såvel de analoge som de digitale tilbud" og hun fortsatte "der jo ikke nogen tvivl om at demokrati og udviklingen af lokalsamfundet er to sider af samme sag eller som den nu afdøde Cristoffer Lash skrev i sin sidste bog "Eliternes oprør", det er lokalsamfundets fald mere end noget andet der bringer demokratiet i fare. I begejstring over hvad de mange nye digitale medier kan tilbyde menneskeheden, glemmer man at adgangen til alverdens information ikke er nok i sig selv, og her påstår Lash, at når folk ikke ved noget så er det fordi debatten er forsvundet og ikke omvendt. Når folk er intenst optaget af en debat så skal de nok skaffe sig informationerne, mens de ikke ænser de informationer der står lige for næser eller skærmen af dem."

Dorthe Skot-Hansen sluttede: "Min hovedanke mod det på mange måder iderige oplæg er, at oplægget i for høj grad lader biblioteket blive en scene for teknologiudvikling og informationsformidling og glemmer at forankre biblioteket i det kulturpolitiske. Når folkebibliotekerne i dag ligger i kulturministeriet og ikke undervisningsministeriet eller i forskningsministeriet eller for den sags i socialministeriet har det faktisk et formål: Folkebiblioteket skal hjælpe os til at hæve os over vores hverdag og give os de fantasiens vinger der gør os i stand til at tænke i helheder og utopier. Derfor får biblioteket i år 2005 mere end nogensinde brug for nytænkende og kvalificerede kulturformidlere og ikke kun "infonomer" eller "netværksbestyrere", som stiller alverdens informationer til rådighed. IT kan være et af redskaberne, men vi skal huske, at det kun er et redskab."

Projektorganisation

Projektet har været gennemført af en projektgruppe med Ida Andersen fra Teknologirådets sekretariat som projektleder og Steffen Stripp som projektkonsulent. Endvidere har professor Lars Qvortrup, Aalborg Universitetscenter fungeret som ordstyrer ved det elektroniske forsamlingshus og forfatter Arne Herløv Petersen har skrevet de fire scenarier på baggrund af et oplæg fra projektgruppen.

En idegruppe har fulgt projektet og været rådgivende om planlægning og tilrettelæggelse. Gruppen har bestået af:

- Poul Andersen, Ballerup Bibliotekerne
- Esben Fjord, Århus Kommunes Biblioteker
- Rolf Happel, Århus Kommunes Biblioteker
- Gitte Larsen, Statens Bibliotekstjeneste
- Gunnar Langemark, Institut for Film og Medier, Kbh. Universitet
- Bjørn Petersen, Brugerrådet biblioteket Islands Brygge
- Lars Qvortrup, Aalborg Universitetscenter
- Anne Marie Reinholdt, Ballerup Bibliotekerne

Projektet har fået økonomisk støtte fra Forskningsministeriet, Kulturministeriet og Det Kommunale Momsfond.

Kapitel 2

Delfi undersøgelse: Fremtidens bibliotek

Dette kapitel indeholder sammenfatningen af en Delfi-undersøgelse Teknologirådet gennemførte i 1995.

I den igangværende debat om informationssamfundet er det vanskeligt at skelne visioner, tekniske muligheder og konkrete planer fra hinanden. Bogen bliver overflødig er en påstand. Tidsskrifter, som vi kender dem, vil blive afløst af artikelsamlinger som der er on-line adgang til via nettet og hvor udgivelsestiden er langt kortere. Alle hjem vil have en pc med modem i begyndelse af næste årtusinde. For at få et mere reelt grundlag for at diskutere handlingsplaner for fremtidens folkebibliotek vil vi med denne delfi-undersøgelse prøve at få et bedre billede af hvilke information og informations- og kommunikationsteknologier, der er til rådighed for bibliotekerne år 2001.

I undersøgelsen er bedt om forudsigelser for år 2001 og 2011. Hensigten er at få et konkret billede af det korte perspektiv, men samtidig vil vi prøve at få et billede af et længere tidsperspektiv. Selvom man skal planlægge biblioteket i år 2001 er det selvfølgelig vigtig at have med hvordan udviklingen kan forventes på længere sigt.

Delfi-undersøgelsen står således ikke alene, men har været en del af forberedelserne til projektets scenarieværksted (se kap 4 og 5).

I sidste afsnit findes deltagerne i spørgepanelet.

Delfi teknikken

Delfi teknikken blev udviklet i begyndelsen af 60'erne i USA af Olaf Helmer og hans medarbejdere i Rand Cooperation. Metoden har i første række været anvendt til at forudsige teknologiske gennembrud.

Delfi-teknikken er en metode til en struktureret kommunikation. Gennem teknikken samles forskellige eksperter vurderinger og kvalificerede forventninger på en sådan måde, at vurderinger og forventninger vurderes gensidigt af alle medvirkende i undersøgelsen.

I delfi-teknikken søger man at kombinere et antal eksperter viden samtidig med, at man hindrer dem i direkte at udveksle synspunkter med hinanden. Gennem hele undersøgelsen er de deltagende eksperter anonyme overfor hinanden og de enkelte vurderinger får således ikke vægt efter ekspertens status.

Den strukturerede kommunikation gennemføres ved at paneldeltagerne besvarer et antal spørgsmål og sender besvarelsen til "ordstyreren", som samler besvarelsene og rundsender dem til deltagerne. Normalt gennemføres 3 - 4 sådanne runder. I denne undersøgelse er gennemført tre spørgerunder. Delfi-teknikken kan kaldes en konsensus-metode i den forstand at man vil se i hvilken udstrækning der kan opnås en enighed mellem deltagerne om de behandlede forudsigelser.

Delfi-teknikken er enkel metode til at få et billede af mulige udviklingstendenser. Men teknikken har også været kritiseret på en række punkter. For det første spiller sammensætningen af panelet en afgørende rolle. Man kan ikke vide om et andet panel ville nå frem til et helt andet resultat og den

tilsyneladende objektivitet i forudsigelserne må tages med betydelige forbehold. Dernæst er der peget på, at man ikke kan vide noget om de forudsætninger den enkelte deltager har for sine forudsigelser. Spørgsmålet kan opfattes forskelligt, der kan være tale om ønskede udviklinger eller lignende. Endelig kan det endelige resultat være "farvet" af de personer, som afrapporterer delfi-undersøgelsen.

Det har været vores udgangspunkt at nærværende delfi-undersøgelse ikke skal stå alene, men er led i forberedelserne af et scenarieværksted. Dernæst har vi i forudsigelserne valgt at arbejde med tre brede kategorier: usandsynlig / mulig / sandsynlig for ikke at give indtryk af mere præcise forudsigelser end der er grundlag for.

Sammenfatning

Med delfi-undersøgelsen om fremtidens folkebibliotek har vi forsøgt, at få et bedre grundlag for en debat om planlægning af biblioteket. Undersøgelsens spørgsmål har handlet om forskellige forudsætninger for biblioteket og de teknologier og problemer som måske er relevante for biblioteket. I denne sammenfatning fremlægges et bud på svarene. De indrykkede udsagn i citationstegn er udvalgte kommentarer fra undersøgelsen.

Hvordan vil det gå med de trykte publikationer, som i dag findes på folkebibliotekernes hylder?

Biblioteker er i dag et sted, hvor man går hen og låner bøger, og biblioteker har opbygget samlinger af bøger. Vil bøgerne forsvinde fra biblioteker og blive afløst af nye informationsteknologier?

Delfi-undersøgelsens svar er temmelig entydig. Bøgerne vil ikke forsvinde. Hverken på kort sigt (dvs. 2001) eller i et længere perspektiv (2011).

"Alt hvad vi kender i dag vil også - med 100% sikkerhed findes om 5 og 15 år. Det er ikke det der er spørgsmålet."

"Bøger og tidsskrifter er geniale medier, som ikke lader sig slå af marken!"

"Det er en udbredt opfattelse, at nye teknologier afløser gamle - det er sjældent tilfældet. I stedet benyttes nye teknologier tit til at udvide udbuddet af ydelser og realisere muligheder, der ikke tidligere var til stede."

"I en rum tid frem over vil bogmediet/tidsskriftmediet være dominerende på folkebiblioteket. Især dog børnebibliotekerne vil mærke den mindskede betydning af disse medier. Børnebibliotekerne vil formentlig - hvis de fortsat vil eksistere i 2011 - skulle ændre sig over mod øget infotainment-profil."

De mere specifikke spørgsmål om faglitteratur siger, at der muligvis vil komme færre titler, men de vil blive suppleret af udgivelser på CD-ROM/multimedia. På længere sigt vil der muligvis findes håndbøger, ordbøger og leksika i bogform. Det forventes ligeledes, at der vil være adgang til blade og tidsskrifter på læsesalen.

Det forventes at biblioteket kan formidle digtsamlinger, der ikke er udgivet i bogform. Om det vil ske via

CD-ROM er usikkert.

"Der vil sandsynligvis udkomme flere faglitterære titler - i mindre oplag - end i dag. Således har tendensen været i flere år. Generelt må man sige, at lineære bøger (romaner, biografier, noveller), der læses fra begyndelse og side for side, fortsat vil være mest populære i skriftlig form - mens non-lineære bøger (ordbøger, leksika og visse fagbøger), som man springer rundt i ud fra emnet, vil udkomme på CD-ROM også. Men alt dette vil vælte, hvis en egentlig elektronisk bog kommer på markedet."

"Trykte medier vil fortsat eksistere i mange år - især skønlitteratur. Derimod vil der opstå nye kulturmedier (virtuel reality, video, interaktive bøger etc.) som bibliotekerne kan beskæftige sig med hvis de vil/kan. Faglitteratur vil meget hurtigt flytte sig til de elektroniske medier. Især ser jeg netværksbaserede tidsskrifter som et oplagt område. CD-ROM vil derimod være af mindre betydning ved distribution. Hjemlån af bøger på CD er dog en undtagelse."

Hvordan vil udbuddet af elektroniske publikationer være?

I denne spørgsmåls gruppe er det forsøgt at pejle sig ind på hvilke muligheder biblioteket vil have. Spørgsmålene var egentlig lagt forsigtigt op. Men undersøgelsesresultatet er, at der vil være et betydeligt udbud af elektroniske publikationer. Biblioteket vil have adgang til databaser og forskellige elektroniske udgivelser.

"Ikke få udgivelser, men hundredvis af udgivelser."

"Udviklingen indenfor ren dansk elektronisk publicering har i startfasen gået langsomt, fordi omkostningerne er store og afsætningsmulighederne (oplagstallet) har været begrænset. I takt med faldende produktionsomkostninger og stigende antal pc'er og CD-ROM drev i private hjem, vil udbuddet af danske elektroniske publikationer stige. Antallet af danske databaser har allerede i dag et omfang, som, hvis man regner folkebibliotekernes lokalbaser med, overstiger 150. Det bliver ikke mindre i fremtiden. Allerede nu har bibliotekerne adgang til bl.a. databaser fra Arbejdstilsynet og SU, Den Danske Bioteknologiske database for blot at nævne nogle få. Det bliver ikke færre. Fuldtekstdatabaser; både on-line og på CD-ROM vil være daglige hjælpemidler, og tanken om individuelle brugerprofiler er meget sandsynlig som hjælp til sortering af informationsmængderne."

"Dette er ikke et spørgsmål om teknik eller udbud, men om bibliotekspolitik og ophavsret. Hvor megen information skal bibliotekerne (have råd til) at give adgang til?"

I spørgsmålsgruppen om **hvilke søgessystemer vil folkebibliotekerne anvende** vurderes det som sandsynligt, at der med DANBIB vil være generelt adgang til litteratursøgning i 2001. Ligeledes vurderes det som helt sandsynligt, der vil være adgang til udenlandske databaser. Og brugerne vil have on-line adgang til sådanne databaser, idet det anses for usandsynligt, at brugerne kun vil have adgang til baser med bibliotekets beholdning.

"DANBIB kan få konkurrence, hvis det ikke udbygges/moderniseres betydeligt.

"Der er allerede i dag adgang til hundredvis af udenlandske baser på Internet."

"Der er allerede adgang til udenlandske baser via DANBIB."

"På grund af økonomien vil borgerne være henvist til kun at søge i bibliotekets egen beholdning."

"I det omfang søgning koster penge (i større grad) vil brugernes adgang til at søge selv, f.eks. udenlandsk, blive begrænsede."

I en særlig gruppe spørgsmål blev behandlet **hvilke offentlige elektroniske informationssystemer vil være til rådighed for folkebibliotekerne?** Det er sandsynligt at offentlige institutioner vil udbyde informationer i elektronisk form i 2001. Det er dog usandsynligt, at de udelukkende vil offentliggøre disse informationer elektronisk, og det vil det fortsat være i 2011. Alle offentlige myndigheder vil udbyde elektroniske informationer. Kommunen vil have et informationssystem og der vil efterhånden - måske ikke allerede i 2001 - findes et generelt borger informations-system. Et led i borgernes adgang vil være adgang til retsregler - i RETSINFORMATION - i hvertfald i 2011.

"Hvis ikke det offentlige gør det - er de rent til grin. Kort sagt det er helt afgørende nødvendigt, at det offentlige finder ud af, hvordan man gør - og det er såmænd ikke så svært."

"I 2001 vil de fleste kommuner (75%) have et informationssystem. I 2011 vil alle kommuner have det. Et generelt borger informationssystem er under opbygning i Statens Information og vil være i drift 1996."

"Den offentlige sektor har selv givet sit bud i "Informationssamfundet år 2000" og den efterfølgende handlingsplan samt "Kulturnet Danmark". Stigningen i offentlige tjenester, som vil blive tilbudt elektronisk, er der ikke så meget tvivl om. Spørgsmålet er, hvor hurtigt det vil gå."

"Usandsynligt, at et kommunalt informationssystem giver adgang til journalen."

"Ad kommunalt informationssystem: Gad vide hvem der vil være i stand til at konstruere og vedligeholde et sådant system?"

"Ad RETSINFORMATION: betaling skal afklares."

Det må regnes for sandsynligt, at biblioteket har adgang til samlinger af tidsskrifter inden for det tekniske og populær videnskabelige område på CD-ROM (eller andet nyt medie, bør man nok tilføje). Disse tidsskrifter vil også være engelsksprogede.

"Det er sandsynligt, at STM-publikationer (STM = Science, Technical, Medical) kun udgives on-line om ganske få år, og at de gamle redaktioner vil blive afløst af elektroniske redaktioner med større output."

Et mere fremtidsorienteret spørgsmål handlede om on-line adgang til nyheder og anvendelse af edb-agenter. Agenter - også omtalt som intelligente agenter - er en type edb-programmer, som på baggrund af oplysninger fra brugeren (ejeren) f.eks. kan fremfinde og udvælge informationer ved søge i

forskellige databaser eller ved at læse dokumenter og andet som sendes til vedkommende. Det blev vurderet som sandsynligt, at der bliver adgang til on-line nyheder, ihvertfald i 2011. Ligeledes forventes det at edb-agenter vil blive anvendt, muligvis i 2001 og sandsynligvis i 2011.

"Intelligent agent teknologien er så ny, at den en del år endnu vil befinde sig på forskning/udviklingsstadiet. Der er lang vej endnu før den vil være en 'pålidelig' informationsfinder."

Hvilken teknologi vil blive anvendt?

Først spørges i undersøgelsen om folkebibliotekerne primært vil anvende medier som findes i biblioteket, f.eks. CD-ROM. Det anses for muligt/sandsynligt i 2001, men usandsynligt/muligt i 2011. Den alternative udvikling er at biblioteker vil være on-line på nettet til informationsudbydere. Her vurderes det som muligt i 2001, at brugerne har adgang til kommercielle baser og sandsynligt i 2011. Ses den problemstilling i lyset af andre vurderinger - bl.a. omfanget af information der vil blive tilbudt via nettet - kan det ikke anses for sandsynligt, at bibliotekerne i fremtiden vil basere på medier, der findes i biblioteket.

"På længere sigt (2004-2008) vil det være almindeligt at hente informationer, som ellers udlånes på CD-ROM, over bredbåndsnet. Økonomi og fysisk udbredelse af nettet til den enkelte husstand er afgørende for udlåns-/distributionsformen, og for hvilke elektroniske udbud biblioteket kan vælge at stå for (musik, film, billedværksteder, leksika) og hvordan balancen mellem CD-ROM og netværksudlån bliver."

"Hvis folkebibliotekerne kommer på højhastighedsnet med adgang til hele verden, og der kommer "fornuftige" copyright-ordninger, vil man hurtigere kunne se en ny trend med hjemtagning af information/"elektroniske publikationer" over nettet, så informationen på hylderne ikke spiller nær den samme rolle som nu."

"Direkte adgang til databaser. Denne service kunne bibliotekerne principielt have tilbudt lånerne de sidste 10 år - men har ikke valgt at gøre det. Årsag, det bliver for dyrt for den ikke rutinerede søger at udføre søgning selv i kommercielle databaser. Det er billigere at lade en bibliotekar søge."

"Alle biblioteker vil være tilsluttet et stor national-netværk hvori offentlige institutioner, museer etc. vil være med (dog ikke før 2011)."

"F.eks. det forhold, at der udvikles CD-ROM produkter med en lagerkapacitet på op til 10 GB - hvilket betyder en voldsom aflastning af de overbelastede net. En sådan CD-ROM findes allerede hos Toshiba i prototype. Hele tiden vil der være skift mellem netværksbaseret viden og viden der distribueres via diske."

"Dette har intet med teknik at gøre, men om økonomisk-politisk prioritering: 1) Hvor mange ressourcer vil vi bruge på bibliotekerne. 2) Hvad koster det at stille informationerne til rådighed. 3) Hvordan skal man på den baggrund prioritere??"

Det vurderes som sandsynligt, at biblioteket også vil udlåne nye medier: edb-programmer, CD-ROM, multimedia-produkter o.l.

"Om bibliotekerne kan udlåne underholdnings eller oplysnings CD-ROM'er kommer helt an på forlagenes holdning og ophavsrettens fremtidige udformning. Som det er i øjeblikket skal forlagene give tilladelse i hvert enkelt tilfælde. Det er spørgsmålet, om forlagene vil give afkald på denne indskrænkende ret. Det er også et spørgsmål om kvaliteten og prisen på ulovligt kopieret materiale.

"CD-ROM teknologi kan meget vel være forældet i 2011."

Der forventes en fortsat udvikling af den teknologi, der vil blive anvendt; og det understreges, at det ikke er muligt, at forudse teknologiske gennembrud. De teknologier, som biblioteket vil anvende i 2001, kender vi i dag, men det er ikke tilfældet for de teknologier, som er i brug i 2011.

"Det vil være helt illusorisk at komme med bud på teknologiske gennembrud. Jeg erindrer om situationen for 16 år siden. På dette tidspunkt var end ikke CD-teknologien til rådighed - det hotte var laserdisc - computeren var ikke hver mands eje osv."

"Nye teknologier vil formentlig være koncentreret om on-line tjenester: søgesystemer. Kvantespring i muligheder pga. en voldsom udvidelse af info på nettet og en forbedret lethed, hastighed og overblik i adgangen til dem."

Nogle af deltagere i panelet tog udfordringen op og kom med bud på teknologiske gennembrud. Her blev bl.a. nævnt:

- Digitale boglignende læsemaskiner; et bærbart re-writeable bogkopiere/-læse medie, hvor gigabyte kan indlæses.
- Kompressionsteknik, der vil muliggøre transmission af meget større datamængder.
- Bedre grænseflader (fuzzy logik, neurale net).
- Hand Hold Electronics: en bærbar pc eller anden hhe, der kan få indhold opdateret via netadgang eller trådløs kommunikation; allestedsnærværende net.

I spørgsmålgruppen om **informations- og kommunikationsteknologi** er der spurgt om udbredelse af pc'er i hustandene. Der er stor usikkerhed om dette og en 75% udbredelse anses ikke for sandsynlig i 2001, mens det er muligt, der vil være en udbredelse som telefonen i dag (95%) i 2011. Pc'er skal ikke forstås alt for bogstaveligt. Det vurderes som muligt at der i 2001 vil være et andet apparat - evt. en sammensmeltning mellem telefon, tv og pc - og en sådan udvikling anses for sandsynlig i 2011.

"Teknologisk vil pc'en kunne erstattes af et kombineret apparat allerede i 2001, men større udbredelse vil ligge 8-10 år fremme, bl.a. på grund af ønske/behov for bredbåndskommunikation helt ud til forbrugeren."

"Teknologierne vil "smelte" sammen."

"Pc'en vil nok aldrig blive lige så udbredt som telefonen, med mindre man regner hybriderne med. 'Afløst' er et alt for stærkt ord, men der vil være konkurrenter."

"Vi vil nok både have pc'ere, multimedier, bærbare og lignende apparater - men de vil ikke afløse

hinanden men supplere. Der vil stadig være flest pc'ere."

Der er forventning til at priserne fortsat vil falde på database forbrug, CD-ROM udgivelser og telekommunikation. To gange halvering frem til 2011 er sandsynligt.

"Uanset distributionsform papir/online/CD-ROM er den dyreste del af processen den menneskelige faktor (løn)/arbejdstid. Tilrettelæggelse af dataindhold/kvalitet/dækningsgrad/opdatering/datakonsistens vil være dyr (lige dyr) uanset medium."

"Pris halveringen måske lige i overkanten, men sådan ca."

"CD-ROM udgivelser er ikke helt sammenlignelige - et leksikon på dansk vil næppe blive 2xhalveret i omkostninger. Telekommunikation i lokaltelefoni vil næppe falde så meget."

"Priserne på udenlandske multimedier er idag på et niveau med priserne på bøger og kommer næppe meget længere ned. Priser i 2011 vil det ikke være rimeligt at gætte på."

Hvor mange elektroniske markedspladser (som kan ses som alternativ til biblioteker) vil der findes?

Med disse spørgsmål er det forsøgt at få et billede af et kommercielt alternativ eller supplement til biblioteker, som udbyder elektroniske serviceydelser. Det vurderes, dog uden særlig entydighed, at der vil være et antal sådanne markedspladser og at antallet vil være stigende. Der vil også være et stigende antal mere specialiserede serviceudbydere. Disse forventninger ligger i forlængelse af den generelle forventning, der findes i undersøgelsen: der vil i fremtiden være udbredt anvendelse af on-line serviceydelser.

"Vanskeligt at forudsæ tallet, men det bliver mange, når EU i 1998 giver telekommunikationsområdet frit."

"Det er svært at sætte præcise antal på et begreb som "elektroniske markedspladser"."

"Markedspladser vil være opdelt i en privat og en offentlig. Det vil være tydeligt, at de statslige og kommunale forvaltninger i høj grad vil optræde på begge (!) disse markedspladser - altså levere viden, der dels er gratis - dels er betalbar. Der vil for offentlige forvaltninger inkl. bibliotekerne forestå et arbejde med at afgrænse hvad der er gratis info - og hvad der skal betales for."

"Hvorfor er markedspladser og biblioteker nødvendigvis alternativer? Kan de ikke blive en del af bibliotekernes virkefelt?"

"Jeg tror det bedste billede på situationen er et elektronisk parallelt univers, der som den fysiske verden indeholder et utal af butikker, torvepladser, biblioteker, forlystelsesparker etc. Nettet vil sætte os i stand til at rejse rundt i den verden, ligesom vejnettet gør i den fysiske verden - bortset fra at geografiske afstande ingen rolle spiller. Rejsetiden forsvinder, alle tilbud eksisterer (stort set) i det samme punkt. Det svære er ikke at komme frem, men at udvælge et mål."

"Det er mere end sandsynligt, at bibliotekerne må finde sig i at blive en blandt mange informationsudbydere, Det er også sandsynligt - i hvert fald i 2011 - at bibliotekerne på sæt og vis bliver privatiserede - i hvert fald i den forstand, at der bliver en udbredt brugerbetaling."

Hvilken rolle vil private ikke-kommercielle informationsudbydere spille for informationsudbuddet?

Med Internettets udbredelse kan man se en mulighed for at private enkeltpersoner og foreninger kan anvende WWW, BBS Listservkonferencer osv. Det er sandsynligt at der vil være et meget stort antal private udbydere med adgang til arkiver med synspunkter, dokumenter og anden dokumentation. Arkiverne vil være af meget forskelligt omfang og kvalitet.

Det er sandsynligt, at bibliotekerne kan tilbyde adgang til sådanne informations-udbydere. Det er muligt/sandsynligt, at bibliotekerne vil være nødsaget til at foretage et udvalg.

"Af praktiske grund (netkapacitet o.l.) vil det muligvis i 2001 være nødvendigt at foretage et udvalg. Men sådanne praktiske problemer vil være løst i 2011. Derimod vil det med garanti være nødvendigt at foretage et udvalg efter kvalitetskriterier, hvis bibliotekerne fortsat skal have en berettigelse."

"Jeg kan næppe tro, at bibliotekerne kan tillade sig at filtrere informationsudbydere. Der vil her blive tale om, at de stærkeste overlever."

"Hvorfor foretage et udvalg, der afskærer fra mulige mål ude i verdenen. Hvis det er nødvendigt er det godt at kunne tage derhen, har man ikke brug for det, kan man bare lade det ligge. Det skal jo ikke (i modsætning til bøger) indsamles og betales for at være tilgængeligt."

"Autensiteten af informationen og rigtigheden vil være en af bibliotekernes konkurrence parametre."

"Det vil være ressourcekrævende, hvis folkebibliotekerne skal ind og vurdere de forskellige informations-udbyderes materiale seriøst. Muligvis uoverkommeligt."

"Ad "af praktiske grunde" måske snarere af kvalitetsgrunde? Behov for frasortering af ubrugelig eller uanstændig information!"

Med elektroniske kommunikation er det blevet enkelt at spørge om informationer i stedet for at søge efter dem. Hvilken rolle vil denne form for informationssøgning få?

Med udbredelse af net og elektronisk post er det muligt at rette forespørgsler til åbne diskussionsgrupper og her få et svar på spørgsmålet.

Det forudses at denne form for informationssøgning vil få en betydelig udbredelse. Men det er usikkert om, og især i hvilket omfang, denne fremgangsmåde vil være relevant for bibliotekerne.

"Forespørgsler i åbne grupper vil meget hurtigt miste nyhedens interesse - svarkvaliteten vil være for ringe. Forespørgsler i lukkede ekspertgrupper spiller allerede i dag en vigtig rolle."

"Denne metode vil være relevant for bibliotekerne, hvis den kan foretages af den enkelte låner."

"Den finder i dag sted i betydeligt omfang. Jeg forudser, at vi alle bliver dødtrætte af alle dem, der ikke gider slå oplysninger op, men bare spørger løs. I 2001 er den dille passé! De er alt for tidsrøvende for andre netbrugere."

"Informationernes validitet vil der komme stigende fokus på. Professionel info-søgning er også i fremtiden orienteret mod autoritative kilder."

"Den omtalte informationssøgning vil inden for tidshorisonten være relevant - også for bibliotekerne. Der vil formentlig ske øget specialisering af diskussionsgrupperne, - både på emner og måske også på sprogområder. Der vil formentlig opstå kommercielle services, der på sigt vil true eksistensen af grupperne."

Hvilke søgesystemer vil folkebibliotekerne anvende?

Med en stigende anvendelse af databaser og lignende vil det blive af stor betydning hvor brugervenlige søgesystemerne er. I undersøgelsen blev det vurderet som muligt i 2001 og sandsynligt i 2011, at der vil være udviklet søgesystemer, som er enkle at anvende for almindelige brugere.

Mere teknisk blev der spurgt om der vil findes søgesystemer, som ikke bygger på alfabetet og boolsk algebra, men f.eks. på en grafisk brugergrænseflade eller anvendelse af systemer der "gætter". På længere sigt (2011) er det muligt, at der vil findes sådanne systemer.

"Brugervenlige bibliotekssystemer er pt. sjældne! Men der arbejdes ihærdigt på at udvikle næste generation af systemerne. Spørgsmålet er, hvor hurtigt udskiftningen i praksis kan foregå - økonomisk og ressourcemæssig iøvrigt?"

"Jamen de søgesystemer er jo udviklet. Netscape f.eks. stammer oprindeligt fra CERN's videnskabelige bibliotek. Spørgsmålet er, hvornår de bliver implementeret."

"Stadigvæk også masser der bygger på alfabetet."

"Hvad forstås ved "ikke at bygge på boolsk algebra"? Nå, meningen er vel klar nok: en let visuel brugergrænseflade."

"Det er en misforståelse at tro, at det er en fordel at skille sig af med alfabetet og boolsk algebra - for at gøre det lettere. Man kan ikke søge ord - uden ord og man ikke gøre det rationelt uden logik.

Centrale problemer for folkebibliotekerne

I undersøgelsen blev panelet bedt om at vurdere 10 fremførte centrale problemer for folkebibliotekerne. Problemerne er typisk fremsat, som en del af debatten om folkebibliotekernes fremtid og er hentet fra forskellige kilder.

1. De lovgivningsmæssige rammer for Folkebibliotekerne ligger fast?

Vurderingen af dette problem blev vanskeliggjort af en række mere formelle overvejelser om at de lovgivningsmæssige rammer altid ligger fast. Der er så at sige altid en lov. Hvis man anskuer problemet ud fra om de rammer folkebibliotekerne virker indenfor (formål, kommunalt styret osv) vil være de samme i 2001 og 2011 er vurderingen, at det er muligt i 2001, men usandsynligt i 2011. Det er nok et overvejende synspunkt, at udfordringen fra informations- og kommunikationsteknologien vil kræve ændringer i lovgivningen. En kommentar vurderer, at målsætningen for folkebibliotekerne vil blive taget op til debat i begyndelsen af næste århundrede. En anden kommentar vurderer, at biblioteksloven er

rummelig - derfor er der ingen grund til at tro på ændringer af væsentlig betydning. Eller som en tredje siger, er biblioteksloven en rammelov og den betydning er formodentlig ringe.

2. Folkebibliotekernes materialer til publikum vil fortsat stort set være dansksprogede?

Det er panelets opfattelse, at der ikke vil ske et skift i folkebibliotekerne fra dansk til fremmedsprogede materialer, dvs. engelsk. Men vurderingen er åben for at der sker en udvikling. Flere taler fremmedsprog (edb-verdenen er stort set engelsksproget) og dermed vil biblioteket også få flere materialer på engelsk. Engelsksprogede materialer vil fylde mere - men så længe dansk produktion af materialer er rentabel vil den dominere. Vi har ikke midler til at modstå presset fra fremmedsprogede materialer/services. Der peges i kommentarerne på at udvikling af oversætteteknik kan få stor betydning for denne udvikling.

3. Folkebiblioteket skal omstilles fra indkøb af materialer til at tilbyde adgang til informationer?

Der er i panelet ikke en klar vurdering af om der vil ske et sådant skift i bibliotekets opgaver. Det vurderes som mere sandsynligt på længere sigt. En række kommentarer præciserer, at der ikke er tale om et enten - eller, men om et både - og. Det kan også betragtes sådan, at en stigende del af ressourcerne vil blive benyttet til at tilbyde informationer. Men materialer og aktiviteter på stedet vil fortsat være væsentlige for folkebibliotekerne. Endelig er der kommentarer, som ser det som et væsentligt skift: Hvis ikke omstillingen er i fuld gang i 2001 kan bibliotekerne lige så godt pakke sammen.

4. Folkebibliotekerne kan ikke opfylde deres formål uden kraftig indførelse af ikt?

Der er i panelet helt enighed om at bibliotekerne ikke kan opfylde deres formål uden en kraftig indførelse af edb-baseret informations- og kommunikationsteknologi (ikt). Hvis folkebibliotekerne ikke indfører ikt, vil andre informationsudbydere overtage en væsentlig del af folkebibliotekernes opgaver som informationscentral. Hvis de ikke gør det bliver de overflødige.

5. Folkebiblioteket skal håndtere en overflod af information?

Panelet er enige i, at det vil være et centralt problem for folkebibliotekerne. Nogle kommentarer peger dog på, at der egentlig ikke er tale om et særligt nyt problem. Det gør det jo i princippet allerede.

6. Bibliotekarer må ændre rolle fra ordning, genfindning og formidling til at udvælge, fortolke og præsentere information?

Der er vel tale om en anden vinkel på samme problem, som er formuleret i 3 og 5. I følge panelet er det sandsynligt, at bibliotekarerne vil få en ændret rolle af denne karakter. En del kommentarer sætter et spørgsmålstejn efter "fortolke". Bibliotekarerne skal være vejledende og ikke informationscensorer; bibliotekaren kan ikke fortolke ifl. bibliotekets formål. Andre kommentarer peger på at der vil være tale om et både - og, idet det ene forudsætter det andet. De skal kunne begge dele indtil videre.

7. Folkebibliotekernes nuværende økonomi giver ikke mulighed for at udnytte informationsmulighederne?

Tanken med dette problem er, om det er muligt med de nuværende økonomiske rammer for folkebibliotekerne, at begynde den omstilling der er behov for. Her blev det for det første påpeget, at de økonomiske forhold for folkebibliotekerne er meget forskellige og spænder fra 100 kr. til 700 kr. til indkøb mv. pr. indbygger i kommunen. Dernæst kan man overveje om det med omprioriteringer er muligt at løse opgaven. Her er synspunkterne delte. Nogle kommentarer, at man må prioritere og at der

kan frigøres tilstrækkelige midler. Der suppleres med at bibliotekerne er alt for konservative. Et andet synspunkt er: Hvis der ikke gives engangsbevilling til omstilling i software & hardware vil dagens niveau næppe gøre det muligt at udnytte mulighederne.

8. Ophavsrettigheder vil hindre folkebibliotekernes adgang til informationerne?

Der er i panelet ikke en klar holdning til om dette problem vil være centralt for bibliotekerne. På længere sigt (2011) bliver det dog mere usandsynligt. Kommentarerne spænder fra det optimistiske: Et problem, der råber så meget på en løsning, vil også finde en (politisk) løsning. Til det pessimistiske: Det er 100% sikkert. Og den offentlige sektor vil også bidrage godt til det! Andre synsvinkler er at spørgsmålet om ophavsrettigheder vil ændre sig. Efterhånden som flere og flere produkter er "født" på det elektroniske medie vil der ske en "opblødning" af ophavsrettighederne. Eller at det reelt er et økonomisk spørgsmål: Nej, men økonomien kan evt. gøre det. Men det er ikke sandsynligt.

9. En udnyttelse af ikt og de elektroniske informationerne vil betyde, at organiseringen af bibliotekssystemet (folke-, central-, forskningsbiblioteker osv.) må væsentlig ændres?

Panelet vurderer, at dette er muligt på kort sigt og sandsynligt på længere sigt. Nogle kommentarer peger på at centralbibliotekerne vil blive nedlagt og/eller en ændret rolle fordeling. Grænserne vil i en vis udstrækning forsvinde, fordi teknologien giver mulighed for indsigt i hinandens bestande langt hurtigere og mere præcist. En kommentar peger på at det vil blive lettere at fremme samarbejdet mellem bibliotekssektorerne. Men det vil ikke nødvendigvis betyde en ændring af den overordnede struktur. En kommentar spørger om ikke tendensen bliver større enheder og mere tværgående samarbejde.

10. Indførelse af ikt på biblioteket vil mindske behovet for bibliotekarer som følge af øget "selvbetjening" og mindre vægt på beholdninger?

Det vurderes i panelet som usandsynligt, at der vil blive et mindre behov for bibliotekarer. Bibliotekarerne vil nok få ændrede opgaver og roller. Der vil være behov for personer uddannet til at finde rundt i informationerne og vejlede brugere. Det fremhæves også, at det ikke bliver lettere at finde den relevante information. En kommentar anfører, at bibliotekarerne er det vigtigste indhold på biblioteket.

Andre centrale problemer

Afslutningsvist kunne paneldeltagerne anføre andre centrale problemer. Der blev bl.a. nævnt:

- Hvilken rolle ser vi for bibliotekerne under indtryk af mange nye medier og kommunikations-veje? Hvad er opgaven når karakteren af medier ændrer sig? når megen information ikke længere findes i 'værksform' men som foranderlige strømme, forbindelser og netværker af referencer?
- Bibliotekets åbningstider. Det er et vanvittigt spild af ressourcer, at bibliotekerne ikke har åbent alle ugens dage, og i det mindste fra 8 til 22, helst hele døgnet. Det må kunne realiseres, og repræsentere en væsentlig stimulation for de mange arbejdsløse.
- Brugerbetaling/gratisprincippet.
- Folkebiblioteket kan indgå alliancer med andre infoudbydere spec. i den offentlige sektor. F.eks. er kommune-information oplagt. Hvorfor ikke slå bibliotekerne og kommunernes "kvik service"

kontorer sammen? Turist info, kultur, lokale foreninger etc. er også mulige samarbejdspartnere.

Deltagere i spørgepanelet

I spørgepanelet deltog følgende:

Børge Holst Andersen, Diatel

Per Andersen, IDC Scandinavia

Poul Andersen, Ballerup Bibliotekerne

Poul Bache, Kulturministeriet

Kresten Bjerg, Kbh. Universitet Eksperimetalhjemsprojektet

Mogens Dam, Danmarks Biblioteksforening

Carsten Frederiksen, Bibliotekarforbundet

Anders Geertsen, Munksgaard Forlag

Alex Gorski, INFOSCAN

Birgit Grøsfeldt, ICL

Inge Berg Hansen, DANDOK

Rolf Hapel, Aarhus Kommunes Biblioteker

Jens Chr. Hauge, PLS Consult

Peter Hesseldahl, journalist

Pernille Kofod, Danmarks Teknologiske Institut

Gunnar Langemark, Kbh. Universitet

Gitte Larsen, Statens Bibliotekstjeneste

John M. Madsen, Schultz Information

Lise Drewes Nielsen, Handelshøjskolen

Peter Lorentz Nielsen, Forskningsministeriet

Dorte Olesen, Uni*C

Erik Lorenz Petersen, Fischer & Lorenz

Hugo Prestegård, Miljø & Energiministeriet

Lars Qvortup, Odense Universitet, Center for Kulturstudier

Egon Schmidt, Gyldendahl

Erling Sieverts, Compact Data

Knud Erik Skouby, Center for Teleinformation

Kresten Storgaard, SBI

Jens Thorhauge, Danmarks Biblioteksskole

Jens Vestergaard, Kommunedata

Kirsten Waneck, Dansk Bibliotekscenter

Leon Østergaard, Statens Information

Kapitel 3

Universel adgang

Dette afsnit indeholder slutdokumentet fra et elektroniske forsamlingshus, som Teknologirådet arrangerede i september 1995.

I denne rapport er optrykt det slutdokument, som blev udsendt til deltagerne. Da vores særlige danske bogstaver (æ, ø, og å) meget ofte ikke slipper igennem til modtageren, men bliver erstattet andre tegn (f.eks. |, }) eller koder (f.eks. F2) blev det tidligt i forsamlingshuset besluttet at erstatte dem med omskrivningen ae, oe og aa, sammen med en opfordring til forskningsministeren om at arbejde for en løsning af dette uacceptable tekniske problem.

Slutdokument

*****

UNIVERSEL ADGANG -

TEKNOLOGIRAADETS ELEKTRONISKE FORSAMLINGSHUS

UDSENDELSE 17 A / D. 03. OKTOBER

*****

UNIVERSEL ADGANG -

ET SPOERGSMAAL OM DEMOKRATI

RESUME AF SLUTDOKUMENT

FRA TEKNOLOGIRAADETS

ELEKTRONISKE FORSAMLINGSHUS

11. SEPTEMBER - 3. OKTOBER 1995

*****

INDLEDNING

*****

I tre uger har godt 500 mennesker fra hele Danmark (samt fra en række udlande) debatteret et af de centrale spoergsmaal vedraerende det kommende informationssamfund, nemlig spoergsmaalet om "universel adgang". Informationssamfundet kommer - og er allerede paa vej - men skal det vaere de faas eller de manges samfund? Skal adgangen til at skaffe sig informationer og til selv at udsende informationer vaere forbeholdt et mindretal, eller skal det vaere saavel en ret som en mulighed, som omfatter alle? Skal informationssamfundet med andre ord vaere et demokratisk samfund?

Debatten har foregaaet i Teknologiraadets ELEKTRONISKE FORSAMLINGSHUS. De mange deltagere har altsaa ikke moedtes fysisk, men alene elektronisk.

Men det har ikke lagt en daemper paa debatten. Efter forskningsminister Frank Jensens velkomst til konferencen, og efter fire indledende indlaeg har debatten koert med i alt 94 indlaeg. Skriver man det hele ud svarer det til nn sider med den mindste linjeafstand.

Iveren for at deltage - og for at fortsaette - har vaeret stor. Saaledes rummer flere af de afsluttende indlaeg opfordringer om at vi skal blive ved. Men desvaerre: Af praktiske grunde - og fordi man skal slutte mens legen er god - er vi noedt til at saette punktum her.

Konklusionerne har vi jo ikke stemt om. Det KUNNE vi saadan set godt have gjort, men saa var det ikke et forsamlingshus, men en generalforsamling, vi havde proevet at efterligne. Derfor er konklusionerne mit ansvar som ordstyrer, idet jeg naturligvis har gjort alt, hvad jeg kunne, for at afspejle de indlaeg der er kommet.

I denne elektroniske pakke kommer konklusionerne i ultrakort form. Dernaest foelger de i en lidt laengere udgave, som er en slags resumé af hele forsamlingshuset.

KONKLUSIONER

MAALSAETNINGER

IT skal understoette demokrati og den enkeltes adgang til medindflydelse.

Saa mange som muligt skal kunne deltage aktivt i den offentlighed, som understoettes af IT.

Nettet skal kunne bruges aktivt, saa slutbrugerne selv kan tilrettelaegge soegeveje, og saa de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

UNIVERSEL ADGANG

"Universel adgang" er et spoergsmaal om INDHOLD, dvs. informations- og kommunikationstjenester og -funktioner.

SAMFUNDSNETTET

Samfundsnettet er i realiteten en bestemt funktionel samling af tjenester og muligheder inden for det samlede net af muligheder.

Paa samfundsnettet boer information, der leveres af offentlige myndigheder som del i deres saedvanlige praksis, vaere gratis og frit tilgaengelige for alle.

Der boer vaere adgang til en elektronisk telefonbog med e-mail adresser osv osv.

Private personer og graesrodsorganisationer boer efter visse kriterier have gratis mulighed for at stille informationer til raadighed paa Samfundsnettet.

KOMMUNIKATIONSREGLER

Der er en raeke uafklarede problemer vedroerende informations- og kommunikationsetik. Derfor er der af deltagere i forsamlingshuset fremsat forslag om, at Forskningsministeren nedsaetter et Informationsetisk udvalg, der analyserer disse problemer.

TEKNISKE STANDARDER

Deltagerne opfordrer forskningsministeren til at tage et initiativ til at faa udarbejdet faelles standarder, saaledes at i det mindste danske netoperatoerer sikrer, at vi kan kommunikere med danske bogstaver. Ogsaa andre aspekter vedroerende tekniske og software-maessige standarder boer overvejes.

BIBLIOTEKERNE

Bibliotekerne boer spille den samme rolle i etableringen af

informationssamfundet som de spillede ved etableringen af velfaerdssamfundet. De skal vaere spydspids i folkeoplysning og i at give adgang og hjaelp.

Det sker i foerste omgang ved at de stiller offentligt tilgaengelige terminaler til raadighed, og at de hjaelper med informationssoegninger osv.

I naeste omgang boer de gennemfoere forsoeg med og udvikle funktioner som f.eks.:

- database-adgang (ogsaa til brugervenlige, billedbaserede databaser)
- adgang til "boerne-net"
- adgang til Internet-tjenester med "navigatoer-hjaelp"
- adgang til offentlig information.

UDVIKLINGSPROJEKTER

Der boer oprettes en fond, der kan bruges til at finansiere projekter, som sigter paa at udvikle og udbrede avancerede tjenester til en bredere del af befolkningen. Deltagerne i det elektroniske forsamlingshus har udarbejdet en raeke forslag til saadanne projekter.

FORMEN

Det elektroniske forsamlingshus har i sig selv vaeret et eksperiment. Kan det lade sig goere at gennemfoere en bred, offentlig debat via elektronisk post? Og hvilken maade skal det i givet fald goeres paa?

Til det foerste spoergsmaal er svaret ja. Jeg synes, vi har haft en god debat, baade i henseende til at der har vaeret mange med i forsamlingshuset - mange flere end et almindeligt moede ville have muliggjort - og at mange, nemlig nn deltagere, har deltaget med indlaeg.

Til det andet spoergsmaal er det min konklusion, at vi har arbejdet os henimod en fornuftig form. Formen har vaeret ordstyrerdebatten, ikke den fri debat. Det betyder, at ordstyreren har delt indlaeggene op i temaer og for hver udsendelse lavet resumeer og formuleret forslag til emner for den fortsatte diskussion. Men, bortset fra rent tekniske forkortelser, er der ikke blevet udelukket eller bortcensureret breve. Alle er kommet til orde. Selv om der baade kan og skal arbejdes videre med denne form, baade organisatorisk og hvad angaar brugerflade, forekommer resultatet af TEKNOLOGIRAADETS foerste elektroniske forsamlingshus at vaere saa lovende, at modellen vil kunne bruges fremover.

FARVEL OG TAK

Og saa er der kun tilbage at sige FARVEL OG TAK til deltagerne i Det elektroniske forsamlingshus. Tak for nogle spaendende og travle uger fra Ida Andersen fra Teknologiraadet. Fra Steffen Stripp, teknisk koordinator. Og fra Lars Qvortrup, forsamlingshusets ordstyrer.

-----AFSLUTNING UDSENDELSE 17 A -----

*****

UNIVERSEL ADGANG

TEKNOLOGIRAADETS ELEKTRONISKE FORSAMLINGSHUS

UDSENDELSE 17B / 03. OKTOBER

*****

UNIVERSEL ADGANG -

ET SPOERGSMAAL OM DEMOKRATI

SLUTDOKUMENT

FRA TEKNOLOGIRAADETS

ELEKTRONISKE FORSAMLINGSHUS

11. SEPTEMBER - 3. OKTOBER 1995

*****

INDLEDNING OG AABNING

INDLEDNING

I et moderne demokrati er det afgørende, at borgerne har fri og lige adgang til information. At de har mulighed for selv at udtrykke deres holdninger offentligt. Og at de uden indblanding kan kommunikere indbyrdes. Lyder det som selvfølgeligheder? Jamen, det er det ikke.

Ser vi tilbage i historien er det rettigheder, som borgerne har måttet kæmpe for. Den fri presse, som i sin oprindelige skikkelse blev grundlagt af politiske partier og bevægelser, er et af eksemplerne på hvordan fri adgang til information kan tilvejebringes. Bibliotekerne, som i den skikkelse vi kender dem blev kæmpet igennem i århundredes begyndelse og lovfæstet i 1920, er et andet eksempel. Ytringsfriheden er et eksempel på retten til at udtrykke holdninger offentligt, selv om de dertil svarende ytringsmuligheder måske er mere begrænsede. Forsamlingsfriheden, men også post og telefoni er eksempler på retten til og muligheden for at kommunikere indbyrdes. Og gennem hele demokratiets historie har disse rettigheder i princippet været rettigheder for alle uden skelen til holdninger, uddannelse eller økonomisk formåen, og uden indblanding - censur - fra statsmagtens side.

I disse år aktualiseres mange af disse spørgsmål imidlertid på ny, fordi den elektroniske informations- og kommunikationsteknologi udvikler sig eksplosivt. Antallet og arten af informationskilder vokser med nye databaser, offentlige myndigheders informationstjenester, adgang via Internet, World Wide Web osv. Muligheden for at kommunikere ændrer sig fra dag til dag: Mobiltelefoni, elektronisk kommunikation, telefax, osv. var uden for snævre ekspertgrupper ukendte begreber for bare ti år siden - i dag er de standardbegreber. Ytringsmulighederne ændrer sig med Bulletin Boards, Web-servere, telefonsvarere, osv. Og spørgsmålet er: Hvad er minimumskravet til, hvad alle borgere skal have adgang til, hvis vi vil opretholde et demokrati, der omfatter alle? Det er det, begrebet UNIVERSEL ADGANG handler om.

- Hvordan skal begrebet "universel adgang" defineres?

- Hvad skal det omfatte?

- Hvordan skal det tilvejebringes, ikke mindst på et elektronisk informations- og kommunikationsmarked, der bliver mere og mere liberaliseret? - Hvad er statens rolle - i form af krav til tele- og informationsleverandører, men også i form af støtte til socialt, økonomisk og geografisk svagtstillede grupper? Kan man f. eks. om ti år klare sig på lige fod med andre uden en computer, et modem, og et antal edb-programmer? - Og hvad er specielt bibliotekernes rolle i det såkaldte informationssamfund? Bliver de overflødige? Eller bliver de tværtimod endnu vigtigere end de nogensinde har været? Under alle omstændigheder kan der ikke være tvivl om at de skal omstille sig for at varetage nye opgaver.

PROBLEMER DER SKAL TACKLES

I sin indledning til konferencen understregede forskningsminister Frank Jensen, at eftersom en stor del af fremtidens information, kommunikation og produktion vil være IT-baseret, er det vigtigt at vi sikrer, at alle borgere faar adgang til og laerer at anvende den nye teknologi, at sikre at den ikke bliver forbeholdt en elite.

I forhold hertil praeciserede han nogle af de problemer, der skal tackles.

Udgangspunktet er, at teknologien, det indhold den baerer og de muligheder den giver, skal goeres reelt tilgaengelig for den enkelte. For at naa dette maal er der en raeke barrierer, der skal fjernes: Ifølge Frank Jensen er de vigtigste barrierer og loesninger:

1. Manglende uddannelsesmaessige forudsaeetninger. Derfor skal der satses paa uddannelse i brugen af IT.
2. Manglende fysisk adgang til teknologien. Derfor skal vi give adgang til IT og Cyberspace paa biblioteker, medborgerhuse og offentlige kontorer.
3. For hoeje oekonomiske omkostninger ved at anvende tjenester og faa information. Her er der tre elementer:

- teletaksterne: de falder i kraft af den igangvaerende liberalisering. - abonnementspriserne hos udbydere af online-tjenester: De falder ogsaa paa grund af den voksende konkurrence.

- betalingen for den konkrete service eller information. Her boer information, der leveres af offentlige myndigheder som del i deres saedvanlige praksis, i princippet vaere gratis og frit tilgaengelige for alle, hvorimod der godt kan tages betaling for distributionen af disse informationer.

4. Systemer der ikke tager udgangspunkt i brugerens situation og forudsætninger. Her skal brugervenligheden forbedres. Specielt skal handicappedes muligheder forbedres.

5. Manglende gennemskuelighed i systemerne og deraf foelgende utryghed og usikkerhed. Grundreglen er, at budskaber paa en elektronisk konference boer vaere omfattet af de samme regler, som gaelder andre offentlige ytringer fx. i den trykte presse eller paa TV. Men informationerne paa nettet skal kunne checkes. Derfor har ministeren nedsat et saakaldt IT-sikkerhedsraad.

AABNINGSSINDLAEG

Efter at Frank Jensen havde indledt konferencen var der tre aabningsindlaeg af henholdsvis Anders Henten, Cathy Toscan og Lars K. Christensen.

UNIVERSEL ADGANG MED BAGGRUND I LIBERALISERING

I sit aabningsindlaeg paapegede Anders Henten, at universel service er et udtryk, der foerst for alvor er dukket op i forbindelse med den fremvoksende liberalisering af telesektoren.

Samtidig gjorde han opmaerksom paa, at selv om udviklingen er praeget af en teknologisk konvergens mellem telekommunikation, edb, databaser, underholdning osv., saa omfatter saakaldte universelle serviceforpligtelser kun teleområdet. Den danske regerings udspil til ny dansk telepolitik omfatter saaledes kun:

- telefoni
- udlejning af telelinjer
- saerlige handicaptjenester.

Spoergsmaalet er, om det er nok? Her ligger et af de mulige diskussionsemner: Er den danske regering tilstraekkeligt offensiv?

UNIVERSEL ADGANG: FRA PASSIVITET TIL INTERAKTIVITET

Cathy Toscan fremhaevde, at hvis Danmark for alvor vil ind i det 21. aarhundredes internationale informationsamfund er det vigtigt at alle borgerne far et tilbud om

- adgang til det noedvendig udstyr,
- adgang til at laere at bruge det udstyr,
- adgang til at hente og selv bidrage med oplysninger

- og dermed adgang til kontakt med andre mennesker i ind- og udlandet.

Specielt fremhaevde hun, at den private adgang til nettet boer suppleres med offentlige adgangsmuligheder, f. eks. ved at udbygge et netvaerk af informatikcentre, tilslutte computercentre til fremtidens biblioteker, eller stoette flere private steder som f.eks. Internet cafeer. De foerste af den slags initiativer er allerede i gang.

Herudover understregede hun de nye interaktive muligheder. Det er ikke nok, at nettet giver adgang til at soege informationer paa udbydernes betingelser. Nettet skal kunne bruges aktivt, saa slutbrugere selv kan tilrettelaegge soegeveje, og saa de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

SAA MANGE SOM MULIGT SKAL KUNNE VAERE AKTIVT MED

Ifølge Lars K. Christensen boer diskussionen om universel adgang handle om, hvordan man skaber en informationskultur, hvor så mange som muligt kan have glæde og udbytte af at være med.

Lars K. Christensens bud var det saakaldte SAMFUNDSNET. Samfundsnettet skal give adgang til offentlige informationer og til at kommunikere med offentlige myndigheder uden at det skal koste brugerne noget. Et samfundsnet bliver imidlertid først en realitet, når borgerne selv kan gaa aktivt ind og fylde det med deres egne informationer og deres egne meninger.

Derfor foreslog han:

- at der indfoeres en omfordelingsmekanisme mellem store kommercielle og smaa net-brugere: den saakaldte bit-afgift. Herigennem skal det vaere muligt at:
- privatpersoner der oensker at kommunikere med offentlige myndigheder via nettet skal kunne goere det gratis, dvs. uden om kommercielle netudbydere.
- fra samfundsnettet skal man kunne sende og modtage privat e-mail via Internet til ren omkostningspris. Samfundsnettet er altsaa for saadanne basale tjenester et alternativ til de kommercielle udbydere.
- Græsrodsorganisationer skal efter visse kriterier have gratis mulighed for at stille informationer til rådighed på Samfundsnettet, f.eks. i form af egne WWW-sider.
- Der afsættes en bevilling til oplysningsarbejde om Informationssamfundet.
- Muligheden for at oprette en IT-støttefond for græsrodsorganisationer undersøges.
- Samtlige folkebiblioteker skal kunne give lånerne adgang til Internet.

DEBAT OG KONKLUSIONER

DEBATTEN

Efter de tre indledende indlaeg gik debatten i gang, og igennem det elektroniske forsamlingshus' tre ugers virksomhed har der vaeret udsendt 27 tematiserede pakker med oplæg, kommentarer, spoergsmaal og tilkendegivelser fordelt paa i alt 94 korte og lange indlaeg, der sammen med indledninger og resumeer svarer til ca. 200 siders A­4 tekst med lille linjeafstand. Fra ca 400 deltagere, da konferencen startede, voksede forsamlingshuset til i alt 548 deltagere, da vi sluttede.

KONKLUSIONER

Hvilke konklusioner er vi naaet frem til i loebet af de tre ugers debat. Som sagt har bidragene vaeret mangfoldige, saa de kan vaere vanskeligt at finde nogen entydige holdninger. Alligevel synes jeg nok, at der synes at vaere stor grad af enighed om foelgende temaer og punkter, som jeg derfor vil fremlaegge som forslag til konklusioner.

MAALSAETNINGER

I den nuvaerende regerings udspil, "En dansk model for IT-udviklingen" lyder de overordnede maal:

IT skal understoette den frie adgang til information og informationsudveksling.

IT skal understoette demokrati og den enkeltes adgang til medindflydelse.

IT skal medvirke til personlig udvikling, bl.a. ved at understoette den enkelte i arbejdssituationen og i fritiden.

IT skal aabne den offentlige sektor, gøre den mere gennemskuelig, bidrage til fortsatte effektiviseringer og rationaliseringer i de offentlige institutioner og gøre det muligt at levere bedre service.

IT skal bruges til at understoette de svage i samfundet.

Som debatten i det elektroniske forsamlingshus er forloebet, tror jeg nok, at man kan tilslutte sig disse maal. Men det har vaeret vigtigt i saerlig grad at understrege:

Saa mange som muligt skal kunne deltage aktivt i den offentlighed, som understoettes af IT.

Nettet skal kunne bruges aktivt, saa slutbrugerne selv kan tilrettelaegge soegeveje, og saa de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

UNIVERSEL ADGANG

- EN OFFENSIV STRATEGI

Omdrejningspunktet for den almindelige debat om saakaldt universel adgang er, at naar man liberaliserer telekommunikationen, vil det vaere noedvendigt med nye maader, hvorpaa man kan sikre en universel service paa telefonomraadet. Hvilke selskaber skal paatage sig forpligtelsen, og hvordan skal forpligtelsen finansieres?

Herhjemme har Tele Danmark sagt, at de gerne ogsaa i fremtiden vil paatage sig denne forpligtelse. Dog vil Tele Danmark gerne bede sig fritaget for, at der opbygges en fond til finansiering af forpligtelsen. Men forpligtelsen omfatter alene telefoni (inklusive ISDN), lejede liner (dog ikke bredbaand) og visse handicap-tjenester - og altsaa ikke en raeke af de nyere tjenester.

Derudover har den almindelige debat om universel adgang koncentreret sig meget om de erhvervsmaessige aspekter: Hvilke konsekvenser har det for smaa og mellemstore virksomheder (som ikke kan oprette eller leje egne linjer), for erhvervslivet i periferien, osv?

I det elektroniske forsamlingshus har vi primaert set paa de demokratiske aspekter af spoergsmaalet vedroerende universel adgang. Hvordan paavirker adgangen til nye tjenester vores status som borgere i et demokratisk samfund. I forhold til den ret defensive holdning i den almindelige debat er vi gaaet et skridt videre. Vi har forsoegt at anlægge en mere offensiv holdning til spoergsmaalet vedroerende universel adgang for isaer at pege paa hvilke muligheder for en fortsat demokratisering af samfundet de nye elektroniske tjenester kan faa, hvis der udformes fornuftige rammer for anvendelsen af dem.

- ET SPOERGSMAAL OM INDHOLD

Naar vi snakker om "net" og om universel adgang til nettet, taenker vi ofte paa ledninger, fibre, elektronik og computere. Men naar vi snakker om universel adgang, handler det ikke om informations- og kommunikationsteknologi som maal i sig selv, men som redskaber for at kunne betjene sig af en raeke relevante tjenester og funktioner. "Universel adgang" er et spoergsmaal om INDHOLD, dvs. informations- og kommunikationstjenester og -funktioner. Man boer med andre ord som udgangspunkt - som det blev sagt af en af deltagerne - skelne mellem "net" som FYSISK STRUKTUR og som INDHOLD. Som fysisk struktur kan der naeppe - og boer der ikke - saettes graenser. Men som indhold kan man godt operere med en raeke tjenester, som der gives adgang til, som henviser til hinanden, osv. Og det er disse tjenester og deres indbyrdes relation, som vi skal diskutere naar vi nedenfor snakker om "samfundsnet".

OVERORDNEDE FUNKTIONS-TYPER

I vores debat har vi opereret med tre typer af net forstaaet som funktionelt sammenhaengende samlinger af tjenester og muligheder, der er reguleret efter bestemte regler:

1. Samfundsnettet
2. Borgernet
3. Resten af nettet.

I det efterfoelgende vil vi kort resumere de tre typer.

SAMFUNDSNETTET

FUNKTION

Et centralt debat-eme har vaeret det saakaldte "samfundsnet". Det er i realiteten en bestemt funktionel samling af tjenester og muligheder inden for det samlede net af muligheder.

Frank Jensen har fremhaevet, at det er vigtigt at vi sikrer, at alle borgere faar adgang til og laerer at anvende den nye teknologi, at sikre at den ikke bliver forbeholdt en elite. Specielt boer information, der leveres af offentlige myndigheder som del i deres saedvanlige praksis, i princippet vaere gratis og frit tilgaengelige for alle.

I loebet af konferencen er denne maalsaetning blevet udbygget og praeciseret. Det er ikke nok, at nettet giver adgang til at soege informationer paa udbydernes betingelser. Nettet skal kunne bruges AKTIVT, saa slutbrugerne SELV kan tilrettelaegge soegeveje, og saa de bliver aktive informationsudbydere og ikke bare passive konsumenter.

Dette blev yderligere specificeret:

1. Ud fra debatten er det oplagt, at forsamlingshuset kan tilslutte sig regeringens hensigtserklaering om "...at computer- og telenetvaerket skal udgore et sammenhaengende "samfundsnet", der for almindelige borgere og virksomheder fremstaar som lige sa overskueligt og let tilgaengeligt som telefonsystemet."
2. Der har vaeret bred tilslutning til, at privatpersoner, der oensker at kommunikere med offentlige myndigheder via nettet, skal kunne goere det gratis.
3. Der boer produceres en elektronisk telefonbog med e-mail adresser osv osv.
4. Med henblik paa at understoette den aktive brug af nettet anbefaler vi, at private personer og graesrodsorganisationer efter visse kriterier skal have gratis mulighed for at stille informationer til raadighed pa

Samfundsnettet, f.eks. i form af egne WWW-sider og hjemmeses.

FINANSIERING

Selv om der var meget delte meninger om finansieringen blandt

forsamlingshusets deltagere (lige fra total brugerbetaling til total statslig finansiering) tror jeg alligevel at der er bred støtte til, at der boer være gratis adgang til nettet fra offentlige terminaler på biblioteker osv., mens omkostninger til brug hjemmefra må afholdes af brugerne. Imidlertid boer funktionerne på samfundsnettet (altså de tjenester som man kan få adgang på via samfundsnettet, dvs. f.eks. via de homepages som danner indgang til samfundsnettet) finansieres af stat og kommune, dvs. af de offentlige instanser som driver de forskellige tjenester, ligesom deltagelsen i samfundsnettets debat- og informations-fora boer være offentligt subsidieret.

Specielt er det vigtigt at private personer og græsrodsorganisationer får mulighed for omkostningsneutralt at stille informationer til rådighed til offentligheden.

Derimod har der været forskellige holdninger til, hvordan disse goder skal finansieres og hvad finansieringen skal omfatte? Et forslag har været en "bit-afgift", således at store kommercielle brugere betaler en afgift til en fælles pulje, som bruges til at finansiere samfundsnettets grundfunktioner, så man dermed støtter de små net-brugere (à la bilernes vægtafgift, f.eks. med en bundgrænse på 100.000 bps). Andre har ment, at dette ville have så mange ulemper, at en traditionel skattefinansiering er at foretrække, evt. i form af eller suppleret med skat på kommerciel computervirksomhed. Endelig har der også været fortalere for en ren brugerfinansiering.

Det er også blevet diskuteret, hvad skal dækkes af en sådan finansiering? I forbindelse med adgangen til nettet har brugeren udgifter til følgende ting: Computer. Modem. Tilslutning til nettet. Betaling af datatrafik. Abonnement hos udbydere af online-tjenester (de såkaldte netværks-værter). De konkrete informationstjenester. Viderestilling til andre dele af internet.

Den overvejende holdning er, at det, der skal stilles gratis til rådighed (dvs. finansieret via skatter eller bit-afgift) på samfundsnettet, er abonnement på samfundsnettets værtsmaskine samt adgang til de informations- og kommunikationstjenester der omfattes af samfundsnettet. Hertil kommer opstilling af lokale servere (så man slipper for lands-opkald) og eventuelt gratis lokal-telefoni.

ADGANG

Alle borgere skal naturligvis have adgang til samfundsnettet. For at denne mulighed skal være reel og ikke bare formel, er det vigtigt at der ud over privat adgang også sikres adgang fra biblioteker, offentligt støttede informatikcentre, internet-cafeer m.v.

BORGERNET

Ud over samfundsnettet skal det være muligt at oprette såkaldte lokale borgernet, som vil kunne støttes fra forskellige blandede kilder. Et eksempel på et sådant net er et lokalt borgernet, der giver adgang til såvel privatejede som kommunale computere/databaser/servere, f.eks. med kommunen som vært for nettet. Sådanne net skal kunne finansieres gennem en kombination af brugerbetaling, reklamer, takstafgifter, sponsorering og forskellige kommercielle anvendelser. Desuden kan man forestille sig, at kommunen bidrager med en medfinansiering.

DET OEVRIGE NET

For at styrke en demokratisk udvikling, er det vigtigt at alle har fuld, uhindret adgang til Internet til en rimelig afgift. Selv om nogle deltagere foreslog, at der ikke skulle være brugerbetaling i forbindelse med adgangen til Internet var den almindelige holdning, at ligesom hverken aviser eller tv er gratis kan heller ikke adgang til Internet forventes at skulle offentlig finansieres. Statens rolle må være at veje sine demokratiske forpligtelser mod den økonomiske side af sagen, og saa tilrettelægge finansieringen af den universelle Internetadgang derefter. Selvfølgelig skal udviklingen af Internetadgangen nok selv tage sig af, hvis blot vi får de kreative muligheder.

Det er dog vigtigt, at man fra offentlig side følger udviklingen for at have en viden om, hvorvidt der er forhold der truer den nuværende relative frihed, f.eks. voksende dominans af kommercielle informationsleverandører, voksende dominans af private netværksværter, f.eks. via forskellige kommercielle navigationssystemer eller censurlignende tiltag, uacceptabelt misbrug af nettet osv. Desuden er det blevet understreget af flere, at problemet ikke er transmissionsfaciliteter, men snarere mulighed for at få adgang til og for at kunne finde relevant information.

KOMMUNIKATIONSREGLER

1. De allerede eksisterende regler for ytringsfrihed og brevhemmelighed skal også være gyldige for det elektroniske net, hvorfor enkeltpersoner, organisationer og virksomheder, der bruger nettet til offentlig informations- og kommunikationsvirksomhed skal være forpligtet til at efterleve disse regler.
2. Det anbefales at der arbejdes med at udvikle fælles vejledende normer for informations- og kommunikationsvirksomhed på nettet med henblik på at gøre brugen lettere og mere uoverskuelig. Risikoen er ikke, at der er adgang til for lidt information, men at vi drukner i informationskaos, dvs. lider informationsdoeden.
3. Der bør opstilles regler for kommercielle og ikke-kommercielle værter og udbydere, jvf. de mange klager over servicen (eller rettere den manglende service) fra Diatel og over deres såkaldt "etiske regler."
4. Der skal sættes meget på vidensformidling: Hvordan får den enkelte adgang til information, som han/hun oplever som relevant? Hvordan sorterer den enkelte unyttig information fra? Hvem kan hjælpe med disse opgaver? Her blev der stillet forslag om en såkaldt "informations-ombudsmand", ligesom bibliotekerne er blevet nævnt som en central aktør. Der skal også være adgang til at skaffe sig de nødvendige kvalifikationer i uddannelsessystemet, bibliotekerne, m.v.

Selv om nogle deltagere advarede mod særlige danske regler for netværkskommunikation, stod det også klart, at der er uafklarede problemer vedrørende informations- og kommunikationsetik. Derfor blev der fremsat forslag om, at Forskningsministeren nedsætter et Informationsetisk udvalg. Opgaven for et sådant udvalg kan i første omgang være omhyggeligt at kortlægge problematikken for blandt andet at vurdere, om der er brug for løbende vejledning og retningslinjer, eller om der bare kan fastsættes nogle retningslinjer à la dem, den skrevne presse fungerer efter.

TEKNISKE STANDARDER

Et emne, som optog en del af debatten, var problemerne med de specielle danske tegn. Der var enighed om, at dette problem bør løses som noget af det allerførste. Vi opfordrer derfor forskningsministeren til at tage et initiativ til at få udarbejdet fælles standarder, således at i det mindste danske netoperatører sikrer, at vi kan kommunikere med danske bogstaver.

En af forsamlingshusets deltagere fremlagde følgende præcisering af dette forslag:

- at man kræver en compliance-godkendelse af alle mail-leverandører, således at deres systemer kan håndtere danske tegn, 8-bits overførsel etc, før de kan opnå tilladelse til at blive operatører,
- at der stilles tilsvarende kvalitetskrav, samt krav om fornøden dokumentation, automatisk opsætning eller versionering af softwarepakker, der ønskes markedsført i Danmark, i lighed med godkendelse af fx teleudstyr, elektrisk materiel etc.
- at man strammer kravene om godkendelse af "terminaler", i telemaessig forstand, til også at omfattet vitale dele af "terminalens" funktionalitet.

Compliance godkendelse kendes fra elektrisk materiel, og i denne forbindelse fra fx produkter som implementerer internationale standarder fx X.25 datakommunikation, X.400 mail og hundredevis af andre standarder fx modemstandarder.

I og med at man begynder at kommunikere information i offentlige net, kan man argumentere for, at software ikke længere er et privat anliggende, idet fejlbehæftet eller mangelfuld software kan påføre andre gene, besvær og i sidste ende økonomisk tab.

I den forbindelse bør man også revurdere liberaliseringen og måske stramme kravet til fx overholdelse af ONP-direktivet (Open Network Provision), således at det kommer til at gælde alle, også små, netjeneste-leverandører, og ikke kun de, som har en monopol-lignende status.

BIBLIOTEKERNE

Hvad er bibliotekernes rolle med hensyn til at give borgerne adgang til de nye elektroniske informations- og kommunikationssystemer?

For det første bør man huske, at biblioteket - også i informationssamfundet - skal skaffe nye bøger, plader, CD, m.v. Skal kunne bestille bøger fra andre biblioteker. Skal lave gode kulturelle arrangementer. Først derefter kommer "alt det nye", dvs. adgang til Internet osv.

Men når det er sagt synes det også at være den almindelige holdning, at bibliotekerne skal spille den samme rolle i etableringen af informationssamfundet som de spillede ved etableringen af velfærdssamfundet. De skal være spydspids i folkeoplysning og i at give adgang og hjælp.

Det sker i første omgang ved at de stiller offentligt tilgængelige terminaler til rådighed, og at de hjælper med informationssoegninger osv.

I næste omgang er det sådanne funktioner som dem man finder i det såkaldte Ballerup-projekt, der står for tur:

- database-adgang (også til brugervenlige, billedbaserede databaser)
- adgang til "boerne-net"
- adgang til Internet-tjenester med "navigatør-hjælp"
- adgang til offentlig information.

UDVIKLINGSPROJEKTER

UDVIKLINGSFOND

En afdeltagerne foreslog, at der til udvikling og udbredelse af nye tjenester opbygges en fond, som finansieres enten af de mange forskellige teleoperatoerer, der vil komme til at findes paa markedet eller direkte af telekunderne. Pengene i en saadan fond kan bruges til at finansiere projekter, som sigter paa at udvikle og udbrede avancerede tjenester til en bredere del af befolkningen. Der vil ikke i foerste omgang blive tale om udvikling af en egentlig universel service, men om eksemplariske forsoeg.

PROJEKTER

Undervejs i konferencen blev der foreslaaet en raeke projekter, som ville kunne stimulere den demokratiske brug af informations- og kommunikationssystemer. Jeg vil gerne naevne nogle af de fremlagte forslag og opfordre til, at disse eller tilsvarende projekter stoettes, fordi de kan hjælpe os til at udvikle et demokratisk informationssamfund:

1. Den digitale by (hvor "byen" er den overordnede metafor for adgangen til "steder" (informationspladser, -veje, osv) og tjenester). Eventuelt kunne man eksperimentere med at dette blev den basale metafor for samfundsnettet for at sikre at det bliver brugervenligt.
2. En kreativ WWW sandkasse, hvor man kan eksperimentere aestetisk og udveksle kunstneriske erfaringer og produkter.
3. Det virtuelle bibliotek (hvor det er biblioteket i 3D der er den baerende metafor).
4. Opbygning af nye databaser, som borgerne har eller faar brug for, samtidig med, at de net, som skal forbinde databaserne, udvikles og

etableres. Som eksempel paa en vigtig database, kan naevnes en, der omfatter den offentlige transportsektor. Et andet forslag er en dansk leverandoerboers.

DET ELEKTRONISKE FORSAMLINGSHUS

Til sidst vil vi godt vende blikket mod os selv - vores eget elektroniske forsamlingshus.

Emnet for Teknologiraadets elektroniske konference var spoergsmaalet om universel afgang til net og tjenester. Men konferencen fungerede i sig selv som projekt i projektet.

Saadan som vi lancerede det elektroniske forsamlingshus opfattede jeg den som et alternativ til det saakaldt "elektroniske andetkammer". Filosofien er at det centrale i demokratiet er DEBATTEN mellem mennesker. Forsoeget var, kort formuleret, en afproevning af, om det kunne lade sig goere at gennemfoere en saadan debat i elektronisk form.

Hvordan fungerede det saa?

Som allerede naevnt har der vaeret udsendt 27 tematiserede pakker med oplae, kommentarer, spoergsmaal og tilkendegivelser fordelt paa i alt 94 korte og lange indlaeg, der sammen med indledninger og resumeer svarer til ca. 200 siders A­4 tekst med lille linjeafstand. To uger foer konferencen startede var der tilmeldt knap 200 deltagere. Da forsamlingshuset gik i gang laa det i underkanten af 400 deltagere. Og paa konferencens sidste dag er deltagertallet oppe paa 548 personer. Kvantitativt har konferencen derfor vaeret en stor succes, som har oversteget selv de mest optimistiske forventninger.

Men ikke alene var konferencen en succes kvantitativt. Det viste sig ogsaa, at det var muligt at gennemfoere en debat der bevaeger sig henimod en raekke konklusioner.

Forudsaeetningen er imidlertid, at forsamlingshuset organiseres nogenlunde klart. Hvordan det skal goeres er blevet livligt debatteret. Hvad er bedst, den redigerede eller den aabne konference?

Min egen holdning som ordstyrer er, at den aabne form (hvor alle breve til listen automatisk sendes ud enkeltvis til samtlige deltagere) er god i f. eks. professionelle sammenhaenge, hvor folk inden for et fagomraade udveksler erfaringer, synspunkter, anmelder nye boeger, slaar stillinger op, annoncerer efter gode ideer, osv. osv. Men jeg tror ikke, at formen er god, hvis man proeвер at gennemfoere en struktureret debat. Der er det min overbevisning, at det i det tilfaelde er noedvendigt med en moderator, der tematiserer, proeвер at lede frem mod konklusioner, osv. Men jeg skal ogsaa indroemme, at der skal arbejdes videre med formen, f.eks. saadan at man kan undgaa de massive pakker med mange breve. Naeste gang skulle man maaske proeвер at bygge det hele op omkring en homepage, der resumerer dagens indlaeg, hvorefter deltagerne selv kan klikke sig frem til de temaer, som de vil have uddybet.

Konklusionen, som efter min bedste overbevisning afspejler et flertal, er, at det er vigtigt, at det elektroniske forsamlingshus organiseres med en ordstyrer, der tematiserer og resumerer. Derfor er det ogsaa vigtigt, at der laves et gennemskueligt system med navngivning af pakker i forhold til temaer og resumé og i forhold til det samlede forloeb. Ligeledes er det vigtigt, at der skabes en fast, enkel og grafisk overskuelig opsaeetning af de udsendte elektroniske pakker. Alt dette har vi - med stoerre eller mindre held - forsaeget at arbejde os henimod i loebet af konferencen. Der er ingen tvivl om, at formen kan forbedres, blandt andet under udnyttelse af bedre grafiske interfaces.

Under de forudsaeetninger tror jeg imidlertid, at det elektroniske forsamlingshus kan bruges som redskab til offentlige debatter - ikke som alternativ til at moedes fysisk og snakke, men som supplement.

Dertil kommer imidlertid et problem, som vi (eller rettere: UNI-C) skal have hold paa: Den tekniske stabilitet. Alt for mange pakker er ikke kommet ud i hel udgave eller er slet ikke kommet ud. Foer dette kommer paa plads, saa man kan regne med teknikken, kommer det elektroniske forsamlingshus ikke til at fungere optimalt.

FARVEL OG TAK

Med disse konklusioner vil jeg gerne som ordstyrer sige farvel og tak til deltagerne for god ro og orden under moedet. En saerlig tak til indlederne og til forskningsminister Frank Jensen, til Ida Andersen fra Teknologiraadet samt til vores tekniske koordinator Steffen Stripp.

Med venlig hilsen

Lars Qvortrup

Ordstyrer

-----AFSLUTNING UDSENDELSE 17 B -----

Kapitel 4

BIBLIOTEK 2005 - fire scenarier

Dette afsnit indeholder fire scenarier om fremtidens folkebibliotek. Scenarierne er skrevet af Arne Herløv

Petersen, ud fra et oplæg af Ida Andersen og Steffen Stripp.

Scenarierne er ikke fire forskellige forslag til fremtidens bibliotek eller fire forskellige forudsigelse om hvordan folkebiblioteket vil se ud i år 2005. Deres opgave er at inspirere værkstedets deltagere til at bruge deres egne erfaringer, viden og synspunkter til at udvikle nye visioner og forslag til hvordan visionerne kan realiseres. Fremtidens bibliotek vil utvivlsomt indeholde elementer fra alle fire scenarier. Visioner og handlingsforslag fra scenarieværkstedet afholdt i Ballerup findes i næste kapitel.

Cyberspace

Vi lever i et lokalsamfund, som består af hjemmet og de nære omgivelser, som rummer forskellige kollektive organiseringer, f.eks. idrætsforeninger, bolig- og grundejerforeninger, måske arbejdspladser og offentlige institutioner som biblioteket og kulturhuset. Herfra rejser vi ud i verdenen på arbejde, på familjebesøg og på ferie. Men vi er også ved at få et nyt "land" vi kan rejse til og rundt i. Vi kan rejse ud i Cyberspace.

Cyberspace er et globalt "land", som bindes sammen af telefon og datalinjer og potentielt forbinder alle computere i verden. Med en pc hjemme på skrivebordet kan vi via telefonlinjen få adgang til computernet - blive indbygger i cyberspace. Betegnelsen cyberspace kommer fra Willian Gibsons science fiction roman Neuromantiker, der udkom i 1984. Cyberspace har masser af steder (computere, hjemmesider), hvor vi kan hente informationer, i den forstand kan det betragtes som et stort bibliotek. Men i cyberspace spredes også informationer som redigeres eller udsendes anonymt, i den forstand kan det betragtes som et massemedie. I cyberspace kan man sende elektroniske breve eller samtale on-line (chatte) med hinanden, i den forstand er cyberspace et postbud. Faktisk er elektronisk post den mest anvendte service på Internettet.

Universel adgang

Cyberspace har sine rødder i telefonnettet, hvor et af de vigtigste krav har været at alle har adgang til at kunne telefonere og at det kan ske til en betalelig pris. Disse krav er også relevante for vores adgang til cyberspace. Men computernet er meget mere end telefonnettet. I cyberspace vil der findes debatter og politiske meningsudvekslinger. Måske vil en stor del af den offentlighed som er en forudsætning for demokratiet ske i Cyberspace i stedet for de kanaler vi kender i dag. I stedet for tidsskrifter, offentlige møder og generalforsamlinger vil vi bruge Cyberspace' computernet. Fjernsyn og radio vil sandsynligvis blive en del af cyberspace og ændre karakter. I Cyberspace vil vi blive undervist; det kan være som fjernundervisning eller som del af almindelige kurser. Man kan regne med, at vi vil foretage vores daglige indkøb, ordne bankforretninger og forskellige mellemværender med offentlige myndigheder i cyberspace.

Fremkomsten af cyberspace sætter opfyldelse af en række grundlæggende rettigheder på dagsordenen. Retten til fri og lige adgang til information. Retten til at udtrykke holdninger offentligt og retten til at mødes og kommunikere indbyrdes uden indblanding. Ser vi tilbage i historien er det rettigheder, som borgerne har måttet kæmpe for. Den fri presse, som i sin oprindelige skikkelse blev grundlagt af politiske partier og bevægelser, er et af eksemplerne på hvordan fri adgang til information kan tilvejebringes. Bibliotekerne, som i den skikkelse vi kender dem blev kæmpet igennem i århundredes begyndelse og lovfæstet i 1920, er et andet eksempel. Ytringsfriheden er et eksempel på retten til at udtrykke holdninger offentligt, selv om de dertil svarende ytringsmuligheder måske er mere begrænsede. Forsamlingsfriheden, men også post og telefoni er eksempler på retten til og muligheden for at

kommunikere indbyrdes. Og gennem hele demokratiets historie har disse rettigheder i princippet været rettigheder for alle uden skelen til holdninger, uddannelse eller økonomisk formåen, og uden indblanding -censur - fra statsmagtens side.

I disse år aktualiseres mange af disse spørgsmål imidlertid på ny med fremkomsten og øgede anvendelse af cyberspace. Universel adgang til cyberspace bliver et spørgsmål om demokrati.

Scenarier

Nedenfor beskrives fire scenarier eller øjebliksbilleder for hvordan det lokale informationssamfund ser ud, hvad universel adgang bliver i Ballerup og hvilken rolle biblioteket spiller.

Scenarierne er opstillet ud fra to dimensioner, som vi mener vil få betydning for hvad svarene på disse spørgsmål vil være.

Den ene dimension er *offentlige institutioner eller marked*. Vil det lokale informationssamfund blive organiseret af offentlige institutioner; eller vil det blive organiseret af udbydere på markedsvilkår og af borgernes egne sammenslutninger.

<p>Biblioteket som kulturhus</p> <p>En udvikling af biblioteket med ny opgaver og nye medarbejdere.</p> <p>(1)</p> <p><i>Lokalt forankret</i></p>	<p><i>Offentlig opgave</i></p> <p>Det digitale bibliotek</p> <p>Biblioteket er digitaliseret og findes i cyberspace. Det nås fra hjemmet. Litteratur, musik og informationer er frit til rådighed.</p> <p>(2)</p> <p><i>Ved hjemmets computer</i></p>
<p>Biblioteket og det lokale netværk</p> <p>Borgerne er aktive og har selv organiseret et lokalt borgernet. Biblioteket er praktisk hjælp og fysisk ramme for aktiviteterne.</p> <p>(3)</p>	<p>Markedets biblioteker</p> <p>Private udbydere overtager bibliotekets opgaver og stiller kultur og information til rådighed på nettet. Der betales for det man bruger.</p> <p>(4)</p> <p><i>Markedets opgave</i></p>

Den anden dimension *basis i lokalsamfund eller hjemmene*. Vil det lokale informationssamfund blive organiseret med fælles tilbud i lokalsamfundet; eller vil adgangen til cyberspace ske fra computere

hjemmene.

Her er dimensioner stillet op som alternativer, men i virkelighedens verden vil der blive tale om et både - og. Spørgsmålet er snarere hvordan. Flere og flere vil have computere med netadgang i hjemmet, men samtidig kan der være computere på biblioteket som giver adgang for alle og adgang til databaser man ikke har mulighed for at benytte fra hjemmet. Selv om mange har computer hjemme vil der også være behov for fælles computere, som har mere avancerede faciliteter og som kan kører det lokale borgernet. Biblioteket vil give adgang til nettet, men private udbydere som informationservice-udbydere, video direkte til hjemmet, TV-stationer, homeshopping osv. vil være en del af cyberspace uden at være en del af bibliotekets udbud.

Når disse to dimensioner kombineres giver det anledning til fire billeder, som hver især er beskrevet i et af scenarierne.

Fire scenarier

Scenarie 1 Biblioteket som kulturhus

En kort gang fører som en stilk ind i det runde lokale. Inde i Norbert Wienerc@fé er båsene anbragt tæt ved siden af hinanden hele vejen rundt langs væggen. Man kommer til at tænke på munkeceller, på dueslag eller en bikube. Hver bås er forsynet med en skærm på væggen, et tastatur på en hylde, høretelefoner og mikrofon og en stol. Båsene er afskærmet fra hinanden af lydisolerende skillevægge.

Det er tidligt på eftermiddagen mandag den 14. marts 2005. Der er ikke så mange mennesker endnu. De fleste kommer om aftenen, men der er også nogle, der foretrækker natten eller de tidlige morgentimer. Biblioteket har altid åbent.

Mathias, Rasmus og Murat klumper sig sammen i en af båsene. De to ting, der interesserer dem mest her i livet, er sex og action. På betalingskanalerne kan man svælge i begge dele, men hvordan skulle de få råd til at koble sig på dér? Der er en sprække til pengekortet ved siden af skærmen. Biblioteket giver gratis adgang til offentlige baser og udvalgte private baser af kulturel betydning. De andre skal brugerne betale for. Og de allermest voldelige og pornografiske kan man slet ikke komme ind i herfra, for biblioteket er forsynet med Nannygate, et børnesikkert filter. Men Mathias, Rasmus og Murat har opdaget, at der er tonsvis af sex og vold i historien. De har lige siddet og fniset over multimedie-udgaven af Suetons beskrivelse af Caligulas orgier. Nu gyser de over Attilas horder.

Bardisken danner en cirkel i midten af den cirkelrunde café, og allerinderst, som pletten i en målskive, står Mads og Sofie. Bettina sidder på en barstol og drikker cappuccino. Hun er kommet i den alder, hvor hun interesserer sig for slægtsforskning. Sofie fortæller hende, hvordan hun går ind i kirkebøgerne. De finder ud af, at Bettina også skal sende et brev ud i en konference for at høre, om der er nogen, der ved, hvad der er blevet af efterkommerne af hendes oldefars bror, der udvandrede til Amerika. Bettina er

stadig lidt usikker på, hvordan man finder rundt på Nettet, men Sofie lover at komme over og hjælpe hende.

Ved den anden væg sidder Henrik og mumler i en mikrofon: Ni hao ma? Wo shi danmeide ren.

Han skal til Kina for firmaet om et par måneder og er i gang med et total immersion-kursus i sproget. Normalt øver han hjemme hos sig selv i Århus, men nu hvor han er til møder i København bruger han et par mellemtimer på at tage dagens lektion på biblioteket. Han ser på uret. Nu. Han har en aftale med en lærer klokken kvart over, så han trykker på den grønne kontaktknap. Hans lærer sidder i Xianggang - det tidligere Hongkong. - Ni hao a? hilser hun fra videoskærmen. - Wo hen hao, xiexie ni, siger Henrik høfligt i mikrofonen. Den næste halve time har de samtaleøvelse. I begyndelsen havde de lidt svært ved at finde ud af, hvad de skulle tale om, men så fandt de ud af, at de begge to interesserede sig for at lave mad, så nu udveksler de opskrifter.

Nirgöl er i en anden verden. Hun har VR-brillerne på og befinder sig både på biblioteket i Ballerup og i et auditorium i Massachussetts i 1975. Hun søgte ind på fysikstudiet, men manglede nogle points. For at få bedre chancer til næste år følger hun Richard Feynmans forelæsningsrække. Feynman døde i 1988, men hans forelæsninger blev optaget på bånd, og ud fra dem har man genskabt hele det oprindelige miljø. I det virtuelle auditorium kan man endda stille spørgsmål til Feynman og få svar. Når Nirgöl er færdig med denne serie forelæsninger, vil hun måske høre Einstein på Princeton eller Niels Bohr på Blegdamsvej.

Wienerc@féen er populær, men den er ikke hele biblioteket. Og det er ikke kun bibliotekarer, der arbejder der. Socialrådgivere og jurister arbejder i rådgivningen. Medarbejdere fra den kommunale administration sidder i Kommune Info, hvor de fortæller hvordan man finder rundt i den kommunale database og forklarer konsekvenserne og mulighederne for den enkelte bruger. Hvis der opstår problemer, de ikke kan klare på stedet, kan de henvende sig til kolleger på andre centre og rådføre sig med dem. En gang om ugen holder socialrådgiverne og juristerne faglige møder over nettet.

I musiksalen tager Jonathan sig til hovedet. - Jamen, hvorfor må jeg ikke det? siger han for hundrede syttende gang. Han samler. Tager bidder af musikstykker og blander dem på nye måder. Det er helt fint, så længe han holder sig til klassiske komponister eller etnisk musik. Men han må ikke sample nyere musik uden at betale afgift. - Jamen, det er jo idiotisk, siger han. - Jeg kan jo bare låne cd'en med hjem og kopiere den derhjemme.

- Det må du heller ikke, siger bibliotekaren tålmodigt.

- Hvem kan forhindre det?

- Ikke nogen.

- Hvorfor må jeg så ikke her?

- Sådan er reglerne.

Jonathan ryster på hovedet og lukker øjnene. Det koger i ham. - Ved du, hvad I er? siger han. - I er ikke andet end en flok bestemmere. Med nannygates og sluse og filtre. I tror, I ved det hele. Men I ved ikke et klap om, hvad der foregår.

- Det er ikke os, der laver reglerne. Vi bliver bare nødt til at rette os efter dem, siger bibliotekaren. Hun

tænker et øjeblik på, hvor mange gange hun har sagt den samme sætning.

I bogsalene ser man mest ældre mennesker. Men i læsestuen kommer folk af alle aldre. De nyeste leksika, telefonbøger og opslagsværker findes ikke på papir. Men mange foretrækker Nationalencyklopædien i bogform frem for de amerikanske online-leksika. Mange læser dagens avis eller tidsskrifter.

Ved et bord sidder lille Valborg fordybet i et tykt, læderindbundet værk. Hendes store interesse er dyr. Når hun bliver stor, vil hun enten være dyrlæge, berider eller dyrepasser i Zoologisk Have. Hun har mange cd rom'er om dyr derhjemme og færdes hjemmevant på the Web. Hun er vant til at klikke og pege sig frem gennem dyrenes verden. Men aldrig har hun været ude for noget, der i den grad taler til hendes fantasi, som den bog hun sidder med nu. Den er lavet af en, der hedder Brehm. Med tilbageholdt åndedræt læser hun om pelsflagrerne på Malakka og Molukkerne: "Vi hørte en stønnen, en så forunderlig ængstelig lyd, at vi troede at høre et barns klynken eller en døendes jamren. Gyseligt og tillige uharmonisk lød det, og de indfødte rykkede nærmere sammen om bålet. Dog snart opklaredes hemmeligheden: Spøgelset kom pludselig til syne og svævede, langsomt hen over vore hoveder. Det var en pelsflagrer, som idet den svang sig fra træ til træ, udstødte hin uhyggelige stønnende lyd".

Hun kan høre lyden inde i sig. Tydeligere end hun ville kunne høre den, hvis den kom ud af en højttaler.

Scenarie 2 Det digitale bibliotek

Biblioteket er ingen steder. Biblioteket er alle vegne. Det er en adresse på Nettet, nogle mennesker ved terminaler, pakhuse med reoler, digitale impulser gennem lyslederkabler.

Mikkel og Maria sidder hjemme i deres lejlighed. De tager flittigt for sig på de virtuelle hylder. De holder begge af at læse. I rigtige bøger af papir, og mens de sidder i en lænestol med en gulvlampe ved siden af.

Lige nu er Maria i gang med et af de store klassiske forfatterskaber, Peter Høegs. Hun bestiller alle hans bøger hjem ved at kalde biblioteket fra hjemmeterminalen og indtaste bøgernes ISBN-numre.

De originale bøger kan man ikke låne. De bliver opbevaret på bogmuseet, der er en afdeling under det Kongelige Bibliotek. I firserne og halvfemserne købte bibliotekerne så få eksemplarer af danske skønlitterære bøger, at det ikke kan nytte noget at låne dem ud nu.

Hvis Mikkel og Maria havde haft en printer med bogbinderprogram, havde hun hentet bøgerne hjem digitalt og fået bogen ud af maskinen derhjemme. Så skulle hun kun have betalt grundafgiften for kopiering. Men det har de ikke, så hun betaler lidt ekstra for at få biblioteket til at lave smukke indbundne eksemplarer af bøgerne, som hun så får med posten dagen efter at hun har indgivet sin bestilling. Det er lidt gammeldags at transportere papir i stedet for elektroniske impulser, atomer i stedet for bits. Men der har endnu ikke været plads til en god bogprinter på deres budget.

Mikkel er filmtosset. Han elsker de tyske ekspressionistiske stumfilm. Lang, Murnau og Pabst. Hvis han bare vil se en film en enkelt gang, kan han taste dens ISFN-nummer ind på fjernsynet. Så bliver den sendt direkte fra bibliotekets filmafdeling og afgiften bliver trukket på hans konto. Men nogle film vil han have, så han kan køre dem frem og tilbage og studere montage og klippeteknik. Dem får han overført

til sin buffer-harddisk, så han kan tage en kopi af dem på CD-brænderen.

Musik henter de altid direkte fra biblioteket. Man skal bare finde ISMN-nummeret i kartoteket og taste det ind i anlægget. Så kommer stykket ud af højttaleren. Bibliotekets musikafdeling har alt, for den har ingenting. Musikbiblioteket er et net af forbindelser til de centrale digitaliserede musiklagre, der lige så godt kan ligge på harddisks i Johannesburg som i Warszawa.

Alt, hvad mennesker har skabt. Litteratur, musik og film. Fagbøger og aviser. Alt, der har været offentliggjort, kan hentes hjem af enhver for næsten ingen penge. Biblioteket er menneskeheds kollektive hukommelse. Et erindringslager, der ikke består af støvede akter på hylder i lange korridorer, men af dirrende impulser af plus og minus, endeløse rækker af virtuelle ettaller og nuller. Biblioteket er det evigt gavmilde moderbryst, brugerne kan die ved.

Mikkel og Maria går meget op i debatten omkring den Grønne Ring. Det er planen at skabe et sammenhængende naturområde fra Vestskoven op over Ledøje og Ågerup til Jonstrup Vang. Men der er stor uenighed om, hvordan området skal anlægges. Nogle vil have vildtvoksende skov, hvor menneskene kun må færdes ad smalle stier, mens andre tværtimod vil bruge området til sport og rekreation. Mikkel og Maria har et mellemstandpunkt. De vil have en familieskov - et sted hvor de kan gå tur med børnene, plukke svampe og bær og se fugle og rådyr. De har hentet den oprindelige plan hjem fra Miljøministeriets homepage og suppleret med oplysninger i Kommunejournalen. Efter at de har sat sig ind i sagens akter og de mange forskellige ekspertudtalelser, sender de deres eget indlæg ind, så det kan indgå i den videre diskussion om sagen.

Børnene bruger også det virtuelle bibliotek. De er for små til at læse rigtige bøger. Men forældrene henter tit børnebøger hjem til lille Aage og Thora. De sidder ved siden af Maria, mens hun læser op. Hun ser op fra "Lille afrikanske Sambo."

- Jeg synes, den var anderledes, da jeg var lille, siger hun. - Tror du, de laver om på bøgerne?

- Hvorfor skulle de det? siger Mikkel og lægger et bogmærke ind i den reviderede udgave af "1984". - Og *hvis* de gør det, så har de nok deres gode grunde til det.

Scenarie 3 Biblioteket som redskab

To ting er nødvendige for, at man kan kalde et net et net: Tråde og knudepunkter. Ballerup Lokalnet er ikke noget, der foregår på biblioteket eller på et kontor. I meget reel forstand *er* Lokalnettet alle kommunens borgere - knudepunkterne - og interaktionen mellem dem, trådene.

Lokalnettet er det rum, forbindelserne foregår i. Når trafikken farer gennem trådene ud til de enkelte, aktiveres lokalsamfundet. Når folk deltager i diskussioner eller finder sammen om fælles interesser, får demokratiet grokraft. Men Lokalnettet er ikke lukket i sig selv. Det har tråde der fører ud til resten af verden. Nettet er i virkeligheden en del af Verdensnettet.

Informationsdelen af Nettet kalder man en avis, selv om den ikke trykkes på papir. For hundrede år siden udkom nogle af de store hovedstadsaviser med tre-fire udgaver om dagen. I hver provinsby var der fire lokalaviser. Nu er de små trykte lokalblade væk, og de store aviser har kun én udgave. Men Ballerup Bulletin har en ny udgave hvert sekund. Avisen er delt op i sektioner. Det Elektroniske Forsamlingshus

handler om lokalpolitik. Ballerup Boulevard har reklamer for de lokale butikker og meddelelser fra foreninger. Der er også et kulturtillæg og Kramboden, hvor folk køber og sælger ting.

Alle kan skrive i avisen. Man sender bare et e-mail til den sektion, man vil skrive i. Så kan ens indlæg automatisk læses af alle andre. Der er ingen censur af indlæggene, og derfor er det heller ikke nødvendigt med en redaktion. Når først avisen er sat i gang, redigerer den sig selv.

Når der ikke er censur, forekommer der indlæg, der kan virke stødende. Indlæg, der er racistiske eller pornografiske eller voldsforherligende. Der er mange, der synes, at man burde indføre en ordstyrer, der kunne luge ud i ukrudtet. Men indtil nu har der været flertal for at tage det hele med. For hvor skal man begynde og hvor risikerer man at ende, hvis man først sætter grænser? De fleste kunne sikkert blive enige om at udelukke nazistisk propaganda eller de værste former for voldspornoграфи. Det næste skridt ville måske være at forbyde opskrifter på bomber. Og på hacker-metoder. Så kommer turen vel til indlæg, der kan være diskriminerende over for nogen andre overhovedet. Eller indlæg, der går imod det kristne kulturgrundlag. Og hvor ender vi? Med mundkurven hæftet fast om begge ører?

Selv om Ballerup Bulletin ikke har nogen fast redaktion, bliver der alligevel tit holdt redaktionsmøder. De foregår på biblioteket, og alle interesserede kan komme. Man diskuterer, om avisens layout er godt nok eller om det skal ændres. Men især diskuterer man nogle af de sager, der har været taget op i Bulletinen. Hvis man har haft en stor diskussion kørende over tastaturet, er det befriende at møde sine meddebattører i kød og blod og tale sammen som levende mennesker.

I mange år skrev Johanne digte om at være gammel og ensom og gemte dem i en skuffe. Så tog hun sig sammen og satte dem i Ballerup Bulletins kulturtillæg. Mange mennesker sendte breve til hende om hendes digte, og flere af skolerne bad hende komme ud og læse op for eleverne. Hun er ikke så ensom mere, som hun var før, men hun har ikke rigtig vænnet sig til, at hendes liv er blevet anderledes, så hun skriver stadig mest om ensomheden.

Ayshe, Mikael og Camilla har lært hinanden at kende gennem kulturtillægget, hvor de alle tre prøvede sig frem med digte, der kunne bevæge sig, digte der voksede som snebolde eller dryssede ned over skærmen og digte, der opløstes i fyrværkeri af ord. Nu mødes de tit på biblioteket, hvor de laver fletværk af hypertekster, litteratur der ikke vil spærres inde i bøger, men kun lever i spring gennem tid og rum. Man går ind ad en port og kommer ud i en anden verden, man følger et link og dumper ned i et hul af gys og gru til en understrøm af flimmer og stroboskopiske lys. De ved ikke længere, om det er litteratur, de laver. Måske er det installationskunst. Eller måske er det et nyt medie, der er ved at blive født.

Gennem avisen og ved siden af avisen farer e-post frem og tilbage. Fra en person til en anden. Fra en til mange eller alle. Fra mange til alle, fra myndigheder til den enkelte.

Det er overvældende at se de mængder breve, kulturpersoner som Brandes skrev i sidste århundrede. I mange år var brevskrivningen trængt i baggrunden. Men med e-mail er det atter blevet naturligt at skrive breve. E-mail er ikke det samme som håndskrevne breve. E-brevene har en tendens til at blive mere mundtlige, hurtigere og spontane. En mellemform mellem skrift og talesprog. I Ballerup er det ikke usædvanligt, at folk får 50 eller 100 breve om dagen. Deraf er måske en halv snes breve personlige. Resten kan for eksempel være indlæg fra diskussionsgrupper, man abonnerer på, henvendelser fra det offentlige eller meddelelser fra foreninger.

I hundrede år har Danmark været foreningernes land. I sidste halvdel af det tyvende århundrede blev mange mennesker passiviseret af fjernsynet og holdt op med at komme i foreningerne. Men nu har

enhver forening sin egen hjemmeside på Nettet, og det har givet foreningslivet en renæssance. Ikke kun over Nettet, for det har vist sig, at når folk deltager i en elektronisk diskussion, får de også mere lyst til at møde op til møder og diskussioner, ligesom som de digte, der rundsendes over Nettet, giver flere mennesker lyst til at møde op på Biblioteket og høre levende digtere læse op..

Da foreningerne skrantede i det tyvende århundrede, sygnede også partierne hen. Man nåede et punkt, hvor det repræsentative demokrati var truet, fordi en lille gruppe på en til to procent af befolkningen gennem vælgerforeningerne egenmægtigt opstillede alle kandidater til Folketinget. Det elektroniske demokrati har ikke formået at puste liv i vælgerforeningerne, men det har ændret partiernes opstillings-procedure. Alle de store partier opstiller nu sideordnet kandidater, der er foreslået af vælgerforeningerne, og kandidater, foreslået af græsrodsorganisationer, der på den ene eller den anden måde er beslægtet med det pågældende parti. Der er ingen, der synes, der er noget mærkeligt ved, at en kandidat på SF's liste er opstillet af Regnskovens Venner eller at en konservativ kandidat er opstillet af håndværkerforeningen. Der er også kommet flere uafhængige kandidater på stemmesedlerne og ændrede valgeregler har gjort det nemmere for ikke-partibundne kandidater at blive valgt.

Biblioteket er et værested og et arbejdssted. Computerne er forbundet med scanner og laserprinter. Bøger og foreningsblade bliver trykt her. Bøger og film og musik bliver kopieret, samlet og flettet sammen i nye mønstre. Der bliver diskuteret på livet løs, og der er foredrag og rådgivning.

Men bøgerne er stadig det centrale. De nye medier har ikke udkonkurreret bogen, men bare defineret dens egenart og fortrin skarpere. Det er stadig lettere og hurtigere at slå op i et leksikon end først at skulle starte en computer, så lægge en cd i bakken, så søge sig frem og klikke ned gennem flere lag. Ligesom film stadig gør større indtryk i biografen end på fjernsynet, taler litteraturen stadig tydeligere gennem bogen end på skærmen. Selv om alle kan udgive bøger elektronisk eller trykke dem på bibliotekets printer, findes der stadig forlag der udgiver rigtige bøger. Og bibliotekerne bruger de fleste af deres midler til indkøb af litteratur.

Bibliotekarerne har fået mere at lave. De skal både vide noget om bøgernes verden og kende til alle de nye medier.

Gennem biblioteket har alle adgang til alle offentliggjorte informationer. I praksis betyder det, at man i reglen får alt for mange oplysninger. Hvis man vil vide noget om romerretten eller krokodiller, får man syv tusinde henvisninger. Informationerne er blevet til en frådende strøm. Folk skal lære at navigere. De lærer det allerede i skolen, men mange ville kæntre og drukne alligevel, hvis de ikke havde bibliotekarerne til at hjælpe sig.

Det kan være svært eller umuligt at vide, hvor troværdige de informationer, man får, egentlig er. Børnene lærer kildekritik fra de første klasser, men også her er bibliotekarernes råd og vejledning uundværlig.

Men nogle gange føler bibliotekarerne, de er ved at blive løbet over ende. Nettet og lokalavisen har en flad struktur. Der er ikke nogen, der bestemmer. Det er selvfølgelig demokratisk. Men ulempen er engang imellem, at der heller ikke er nogen der styrer, og derfor kan det hele komme til at ende i kaos og rod.

Så prøver bibliotekarerne at rette lidt op på sagerne, men det er en balancegang, for hvis de griber for hårdhændet ind, får de at vide, at de er formynderiske.

Scenarie 4 Markedets biblioteker

TeleDanmark og InfoDan har aktier i hinanden. De har ikke monopolstatus - der er mange andre informations- og underholdningssystemer på banen. Men de dominerer på det danske marked.

InfoDan formidler adgang til alle de store databaser. Det kræver ekspertise at bruge baserne økonomisk. Tid har aldrig været flere penge end nu. Nogle af de økonomiske, juridiske eller videnskabelige baser koster tusinder af kroner i minuttet. Men infonomerne kan hjælpe kunderne fra erhvervslivet til målrettet søgning.

Et datterselskab under TeleDanmark og InfoDan-koncernen driver InfoCentre. Der kommer mange skoleelever. Selvfølgelig er der indført brugerbetaling, så man får det, man betaler for. Hvis en elevs forældre har penge nok, kan eleven få alle relevante oplysninger til skoleopgaverne og få et grammatik- og sprogprogram til at løbe det hele igennem og komme med råd og rettelser. De elever, der ikke har penge med hjemmefra, må selvfølgelig klare sig med det, de selv kan finde frem til i de offentlige baser. De ældre er i nogen grad tabt på gulvet. Hvis man ikke har lært at navigere på Nettet som barn, er det svært at følge med. Men hvis man har penge nok, kan man selvfølgelig få infonomerne til at lede efter oplysninger for en. Det gælder i det hele taget: Man får den viden, man betaler for. Et kendt slogan siger: Er du A, får du Besked. Mens en B må skrubbe A'.

Mange funktioner, der tidligere blev udført af offentlige myndigheder er nu udliciteret til InfoDan. Det gælder for eksempel hele arbejdsanvisningsområdet. Erhvervslivet går mere og mere ind for teleworking og offshorer i stigende grad opgaverne. Man har ikke længere kontorer, hvor folk samles fysisk. Man har heller ikke ansatte på fast månedsløn. Det mest almindelige er, at en bestemt arbejdsopgave defineres og udbydes over Nettet. Den der giver det laveste tilbud, får opgaven. Hvis tidsfristerne ikke kan overholdes, koster det bøder.

Det er selvfølgelig ligegyldigt, om medarbejderne sidder i Ballerup eller Bangalore. De fleste opgaver kan formuleres sådan, at de kan løses også uden kendskab til dansk sprog. InfoDan hjælper erhvervslivet med at finde medarbejdere. Og borgerne i Ballerup med at finde arbejde. InfoDan kan fortælle mange solstråle historier om unge i kommunen, der har fået opgaver fra fimaer i Tyskland eller USA, fordi de har været hurtige og villige til at tage, hvad de nu realistisk kan få.

Et andet datterselskab tager sig af forsyningen til hjemmenes EC - Entertainment Center. Computer, fjernsyn, video og telefon er for længst smeltet sammen. I de fleste stuer fylder EC anlægget hele den ene væg, med en flad kæmpeskærm i midten. Det er stadig de færreste, der har råd til holovision, men en 52 tommers skærm og surround sound giver også ganske gode resultater. Der er ingen grund til at have bøger, videobånd eller cd'er hjemme, for alt det nyeste og bedste kan hentes med det samme ved tryk på en knap. Det er pay per click hele vejen igennem, og alt bliver trukket automatisk på ens konto.

Interaktivitet er tidens løsen. Man er ikke længere passive modtagere, men aktører. Det ser man tydeligt hjemme hos familien Øvregård. Julie elsker at købe ind, og det gør hun næsten udelukkende over shoppingkanalen. Hun har et lille vægtproblem og bryder sig ikke så meget om at gå rundt i indkøbscentrene. Men hvorfor skulle hun også det, når hun kan vælge og vrage mellem alle de fristende lækkerier på de virtuelle hylder, bestille med et klik og få dem bragt lige

Frida og Thormod skal frem i verden, og det kommer man kun hvis man begynder tidligt. Så de er fodret med edutainment fra kravlealderen. Plysbjørne og disneyfigurer lærte dem at tælle og læse. Den hvide

Kanin fra Alice i Eventyrland har lært dem klokken. Og nu lærer onkel Scrooge fra Dickens' hyggelige juleeventyr dem noget om denne verdens økonomiske realiteter.

Nicolaj og Julie abonnerer på en avis. Det er en avis, der ikke har andre abonnenter end dem. Deres Privattidende. De har på forhånd meddelt, hvad de interesserer sig for. Der skal være meget om film og litteratur. Ingenting om sport, bortset fra svømning, som Julie interesserer sig for. Vold og kriminalitet vil de ikke høre om. Politisk kævl er livet for kort til. Men de vil gerne høre solstrålehistorier og artikler, man bliver i godt humør af at læse. Grundlæggende har de et lyst syn på tilværelsen.

De har ingen anlæg for paranoia. Derfor spørger de heller aldrig om, hvor avisen har nyhederne fra, hvem der udvælger eller bestemmer, hvad der er vigtigt eller ikke vigtigt. De mener, at man helst må overlade den slags til dem, der alligevel har bedst forstand på det.

Nicolaj og Julie tænker tit på, hvor heldige de er, at de lever midt i smørøjet - i Ballerup. For her er der optiske kabler alle vegne, så man kan være med til det hele.

Sådan er det ikke alle steder. Nicolajs bror bor på Avernakø, så ham har de ikke meget kontakt med mere. TeleDanmark kappede forbindelsen for flere år siden, for udkantsområder kan ikke betale sig. Så de har hverken telefon eller fjernsyn derovre og må nøjes med hinandens selskab. Men heldigvis er Lyngby kortbølgeradio der endnu, så Nicolaj og Julie sender familien på Avernakø et radiogram til jul hvert år. De har såmænd også tænkt på at tage derover på besøg engang, for der er da stadig en ugentlig postbåd, men det er blevet ved tanken. De er måske blevet lidt mageligt anlagt efterhånden.

Kapitel 5

Scenarieværkstedets visioner og handlingsforslag

Hermed fremlægges resultaterne af scenarieværkstedet om fremtidens bibliotek, som Teknologirådet har gennemført i Ballerup i foråret 1996. Oplægget viser værkstedets produktion af visioner om fremtidens bibliotek, og det efterfølgende arbejde med at konkretisere disse til forslag til, hvad der skal sættes i værk for at gøre dem til virkelighed.

Udgangspunktet for arbejdet i scenarieværkstedet har været at komme med nogle bud på, hvad der skal til for, at informationsteknologien kan medvirke til at styrke den demokratiske funktion, som folkebibliotekerne altid har haft i Danmark, samt for at undgå at informationsteknologien kommer til at medvirke til en yderligere opdeling af befolkningen i et A- og B-hold.

De visioner og forslag som fremlægges her drejer sig i høj grad om en række betingelser, som ifølge værkstedsdeltagerne skal være til stede, for at adgang til information og kommunikation kan være tilgængelig for alle borgere (universel adgang) og teknologien således kan komme til at spille en positiv rolle for deltagelse i beslutninger og demokrati. Hermed formulerer værkstedet en række behov, som teknologiudviklingen skal leve op til.

Alle deltagerne i værkstedet er ikke nødvendigvis enige om alle disse forslag. Især må de ikke opfattes,

som en færdig plan, som Ballerup bibliotekerne nu kan gå i gang med at sætte iværk. Men forslagene er en platform, et grundlag at arbejde videre på, og som sådan håber vi, at de kan bruges i Ballerup, i biblioteksverdenen og blandt politikere og myndigheder, der arbejder med lovgivning og regulering på området.

Ligeledes håber vi, at andre kommuner føler sig inspireret til at arrangere scenarieværksteder og lignende forløb, som inddrager biblioteksbrugerne i en vurdering af, hvilken rolle den nye teknologi skal spille på fremtidens bibliotek. Resultaterne af sådanne lokale dialogprocesser vil naturligvis variere afhængig af lokalsamfundets behov og det lokale biblioteks situation.

Vores bibliotek 2005

En vision er et drømmesyn, et fremtidsbillede der viser sig for vores indre blik. Vi elsker biblioteket og vil helst have mere af det hele. Vores bibliotek ser i et drømmesyn for 2005 sådan ud.

Drømmesyn

Vores bibliotek er et **skatkammer**

- kvalitet
- folkeoplysning
- fælleskab
- mangfoldighed
- sjovt og rart
- lokal kulturaktivitet
- læseoplevelse, bøger er bedst til læsning
- alle medier og on-line

Vores bibliotek er et **samlingspunkt**

- giver fri adgang til nettet, gratis, ucensureret - for alle borgere både fra biblioteket og hjemmefra
- hjælper mig med at finde det jeg har brug for - viser vej til kvalitet
- holder åbent når jeg har tid
- er vores mødested med kunst, it-værksted og BallerupNet
- er demokratisk: dialog mellem professionelle og brugere om biblioteket, lige og frie adgang for alle, driver BallerupNet i folkets tjeneste

Fremtidens folkebibliotek

Vores bibliotek er et drømmesyn. Værkstedet udviklede drømmesynet til mere konkrete visioner for fremtidens bibliotek. Disse visioner - eller udviklingsretninger - for fremtidens bibliotek fastholder elementer af det eksisterende bibliotek, samtidig med at de tager helt ny elementer op. Værkstedets deltagere har endvidere udarbejdet en række forslag til fortsat debat, som sætter mere "kød og blod" på visionerne.

*1. Biblioteket skal være et **samlingspunkt i lokalsamfundet**. Det skal give mennesker mulighed for at mødes og give adgang til bla. informationer og oplevelser. Det nære er at være.*

Ingen vil afskaffe biblioteket som et hus i lokalsamfundet. Snarere forestiller vi os flere forskellige slags huse. Biblioteket skal være et samlingspunkt for møde mellem lokalsamfundets borgere, mellem mennesker og viden, kultur og informationer og mellem bibliotekets ansatte og dets brugere.

Kommunens biblioteker.

Alle skal have let adgang til et bibliotek, derfor skal der være biblioteker tæt på borgerne.

Vi forestiller os at Kommunens Biblioteker har tre bibliotekstyper:

- hovedbiblioteket,
- filialer,

og som noget nyt

- satellitter, der er mindre enheder med adgang til nettet, e-post/fax, en kasse billedbøger, lidt tidsskrifter/aviser og bibliotekarer noget af tiden,

Desuden støtter biblioteket

- selvgroede skærme med adgang til nettet, som opstilles på steder, hvor folk kommer.

Der skal være et element af formidling i hver biblioteks-type, men tilbudene kan godt være differentierede. Selvom der lægges vægt på at anvende informations-teknologi (it) er bibliotekerne stadig en kommunal institution, hvor man kan låne bøger og andre materialer med hjem.

Satellitter kan etableres selvstændigt eller i eksisterende lokaler f.eks. på skolerne og i boligforeninger. I et satellit-bibliotek er der adgang til Ballerupnet og til globale net. Satellitterne er ikke organiseret som de kendte biblioteker. Nogle steder er der kun bibliotekarer noget af tiden og brugerne holder selv satellit-biblioteket åbent en del af tiden. Der er ikke altid bøger, men de kan leveres næste dag. Satellitter kan kaldes for et "minimums bibliotek".

De selvgroede skærme kan f.eks. opstilles på posthuse, banker, kommunekontorer, i supermarkeder og på cafeer. De etableres, hvis 'virksomheden' ønsker det og selv betaler. Bibliotekets kan yde vejledning til etableringen. De selvgroede skærme giver adgang til det digitale bibliotek, typisk via Ballerup

Bibliotekernes homepage.

Bibliotekerne skal være åbent når folk har brug for det.

Hovedbiblioteket skal også holde åbent om aftenen og i weekenderne. Der kan være tale om "flytte" åbningstid fra hverdags-dagtimer.

I filialer og satellitter kan man f.eks. følge de omkringliggende butikkers åbningstider.

*2. Folkebiblioteket er et **offentligt ansvar** med nogle helt grundlæggende opgaver understøtte demokratiet medvirke til at udvikle befolkningens dygtighed, videns- og kundskabsniveau understøtte det hele menneske, livskvalitet medvirke til at sikre et konkurrencedygtigt uddannelsessystem formidle vigtig, nyttig, interessant information til borgerne.*

Disse helt grundlæggende værdier for biblioteket vil vi ikke give slip på. Det offentliges ansvar for biblioteket kan ikke overlades til udbud på det frie marked.

Økonomi

Bibliotekerne får nye funktioner, som det vil koste at udvikle og videreføre. Selv om nogle midler kan tilvejebringes ved omprioriteringer mv. vil det være nødvendigt at tilføre bibliotekerne økonomiske midler, som modsvarer de ny forventninger. I den forbindelse bekymrer det os, at det aktuelt meget forskellige økonomiske niveau mellem kommunerne kan hindre, at store dele af befolkningen vil møde "vores bibliotek".

*3. Større **brugerindflydelse** på biblioteket; det vil resultere i bedre spejlbillede af behovene.*

Biblioteket er et samlingspunkt i lokalsamfundet og må forventes i højere grad at inddrage borgerne i sin opgaveløsning. Derfor må de tilløb der findes til direkte involvering af brugerne udvikles så det blive en integreret del af bibliotekets ledelse og udvikling.

Dialog om biblioteket

Brugerindflydelsen skal vise sig som konkrete, selvstyrende initiativer. Hvis nogle i et område/en forening vil starte noget og gøre et stykke arbejde skal de kunne gøre det. Biblioteket kan deltage i ad hoc-grupper om f.eks indretning af ungdomsrum, udgivelse af en avis, afholdelse af arrangementer. Ballerupnettet er en vigtig brik her.

Brugerne/institutioner kan arrangere og afholde kulturelle arrangementer i bibliotekets lokaler.

4. **Kvalitet** skal være styrende for bibliotekets tilbud. Når brugerne benytter biblioteket skal de have sikkerhed for kvalitet f.eks. i form af vejledning til kvalitetsinformationer og i form af ægte elektroniske dokumenter.

Biblioteket har en lang tradition for anvendelse af kvalitetskriterier i udvælgelsen af materialer. Det sker på grundlag af bibliotekslovens formulering om "kvalitet, alsidighed og aktualitet". Hertil kommer, at biblioteket anses for at være neutralt og uafhængigt. Man skal kunne have tillid til den rådgivning og den information man får. Disse kvalitetskriterier må udbygges og udvikles i lyset af bibliotekets ændrede opgaver, f.eks. må biblioteket kunne garantere at elektroniske dokumenter er ægte, dvs. de faktisk kommer fra den angivne afsender og ikke er forfalskede.

5. Som en af vores vigtigste **folkeoplysnings-institutioner** skal biblioteket medvirke til oplysning på alle medier og skal bl.a. tilbyde kvalificeret redaktion/filtrering af information og rådgivning.

Bibliotekets opgaver med formidling må kraftig udvikles. Heri kan ligge mulighed for uddannelse på biblioteket, at biblioteket samarbejder med skoler, folkeoplysningsforbund, voksenuddannelsescentre. Der ligger også en ny funktion med at uddanne og rådgive brugere i brugen af computere og i at finde vej i informationsjungen.

Bibliotek og skole

Vi har i værkstedet diskuteret samarbejds muligheder mellem bibliotek og skoler. Begge er centrale institutioner i lokalsamfundet. Det er vores opfattelse, at deres samarbejdet bør udbygges. I forslagene ovenfor er nævnt, at der kunne laves satellit-biblioteker på skolerne, f.eks. kunne skolebibliotekerne anvendes også uden for skolens "åbningstid", der kan være it-medieværksteder på skolen som kan anvendes af elever, lærer og være åbne for borgerne.

Samarbejdet mellem skole og bibliotek skal sigte mod, at eleverne lærer at begå sig i info-samfundet. Der tænkes ikke her kun på it, men også andre visioner specielt læseoplevelse. Biblioteket er ikke en undervisningsinstitution.

6. Biblioteket er også et "**samlingspunkt**" på nettet. I den forstand skal der være adgang til alle bibliotekets digitale tilbud hjemmefra (døgnåbent).

Biblioteket er på nettet. Det har sin egen hjemmeside, som giver adgang til at bruge biblioteket fra hjemmet. Denne adgang kan bruges som indgang til andre biblioteker på nettet. Bibliotekerne er åbne og tilgængelige når brugerne har tid. Her udvikler bibliotekerne sig fra kun at være en samling af materialer (bøger osv.) til også at give adgang til digitale samlinger.

Det lokale bibliotek og det globale net.

Biblioteket har en homepage, der giver adgang til det globale net og til egne informationsbaser. Bibliotekets homepage og andre tilbud er tilgængelige fra pc'er i alle bibliotekstyper, fra selvgroede

skærme og fra hjemmet.

Bibliotekets krav om kvalitet og relevans opfyldes ved at tilbyde et netkatalog (en positivliste), som anviser en række "steder" på nettet. Netkataloget opbygges centralt med mulighed for lokale tilføjelser. Biblioteket formidler "stederne" ved at give dem en anmeldelse, en kvalitetsgodkendelse og/eller en deklaration.

Anvendelse af informationsbaser mv. fra netkataloget er gratis for brugerne.

I biblioteksloven hedder det i §2, at bibliotekerne "bør bestræbe sig på /../ 2) at stille edb-programmer og andre elektroniske materialer til rådighed /../. Denne valgfrihed for lokale beslutningstagere kan betyde at borgerne i dele af Danmark ikke får adgang til elektroniske materialer. Derfor må lovens ændres så der står "skal".

Ophavsrettigheder eller administration heraf kan hindre at bibliotekerne kan give denne adgang til de digitale materialer. Vi forventer at der findes en løsning meget hurtigt!

*7. Biblioteket skal være ansvarlig for Ballerup Kommunes tilstedeværelse på nettet. Biblioteket kører **borgernet**, dvs. er ansvarlig for redaktion af et net med indhold der er relevant for kommunens borgere.*

Biblioteket driver et borgernet, som en public service forpligtigelse, ikke som en kommuneinformation. Borgernet kan ses som en videreudvikling af biblioteket som det neutrale rum. Borgernet er en del af det lokale demokrati og giver plads for at borgerne kan udfolde egne aktiviteter og anvende borgernet til information og kommunikation.

BallerupNet

BallerupNet (et lokalt elektronisk borgernet) etableres som en ny funktion i biblioteket.

BallerupNet er en public service funktion. Placeringen i biblioteket hænger sammen med bibliotekets neutrale status og rolle som videnscenter.

Biblioteket strukturerer BallerupNet, dvs. er ansvarlig for at indholdet er let tilgængelig. Biblioteket skal sikre at BallerupNetts indhold opdateres og vedligeholdes (f.eks. fjernelse af uaktuelle data).

Biblioteket skal medvirke til at relevante informationer er på nettet. Biblioteket etablerer samarbejde med kommuneinformation og andre informationsleverandører, idet biblioteket systematiserer og lægger de modtagne informationer ind på BallerupNettet.

BallerupNet giver borgerne mulighed for at skabe information og debat. Det kan også ske på bibliotekets it-værksted.

På nettet kan såvel biblioteket som andre (foreninger og enkeltpersoner) organisere en elektronisk lokal debat. Man kunne f.eks. lægge forslag til lokalplaner ind på BallerupNet, og give mulighed for at alle umiddelbart kan fremsende indsigelser. Biblioteket har et redaktionsansvar (lovgivning og god netetikette) for indholdet i de offentlige debatter, der er igangsat af biblioteket. For andre debatter udpeger arrangøren en ansvarshavende.

Foreninger osv. kan ligeledes få informationer lagt ind på BallerupNet. Biblioteket kan være opsøgende og hjælpende i forhold til at få informationerne frem og klargjort. Brugere kan anvende it-værkstedet og få hjælp af bibliotekets personale.

Selvom biblioteksloven ikke i dag hindrer, at denne opgave tages op bør loven ændres så KommuneNet indgår i bibliotekets opgaver.

*8. Det er afgørende, at alle borgere har mulighed for at anvende de informations- og kommunikationsmuligheder, som nettet giver. Det må mest muligt fremmes, at alle (der ønsker det) har en pc, som er forbundet til et ensartet informationsnet. De folk der ikke har en pc skal kunne gå på biblioteket og anvende en her og have mulighed for at låne en pc med hjem. Det er en samfundsopgave at sikre den **infrastruktur** som giver alle borgere tilslutnings-adgang til nettet.*

Universel adgang er både et spørgsmål om at muligheder stilles til rådighed for borgerne og et spørgsmål om at disse muligheder er tilgængelige. Der må arbejdes for at alle kan bruge informations- og kommunikationsmulighederne fra hjemmet. Det er ikke nok med nogle pc'er på biblioteket eller andre offentlige steder.

Pc'er

Computeren er en del af et sammensat materiale som udbydes fra biblioteket og giver muligheder for informationer, fordybelse og kommunikation. Man skal derfor kunne låne/lease en pc gennem biblioteket. Man må forvente computere med forskellig funktionalitet og prisniveau, som vil gøre udlån praktisk og økonomisk muligt.

*9. Biblioteket har en særlig rolle med at bidrage til at **børn** er aktive i samfundet via IT. Et børnenet formidles via biblioteket. Biblioteket og skolerne arbejder mere og bedre sammen.*

Folkeoplysningsforpligtigelsen gælder ikke mindst over for børn. Der må iværksættes særlige aktiviteter i biblioteket og i samarbejde med skoler og institutioner, som involverer børn i kvalitetsbetonede aktiviteter. Børn skal f.eks. kunne bruge bibliotekets it-værksted - forældre og børn skal have hjælp til at finde programmer og spil af kvalitet - børnenet og programmer udvikles som svar på den internationale underholdningsindustri.

Aktiviteter for børn

Hovedbiblioteket opretter et specielt it-værksted for børn. It-værkstedet skal have et tilstrækkeligt antal it-arbejdspladser.

It-værkstedet skal formidle kvalitetsprogrammer og spil. Kvaliteten skal sikres gennem en central "vurderingskanal" på linie med lektøruddannelserne.

Der skal oprettes et centralt børnenet, som skal kunne suppleres lokalt. På linie med det ordinære netkatalog skal der oprettes et specielt børnekatalog.

Der skal være personale (en it-børnebibliotekar) til at varetage vejledning og udvikling af aktiviteterne.

Aktiviteter for unge

Biblioteket opretter tilsvarende et specielt it-værksted for unge (over 15 år).

De unge tilbydes plads på bibliotekets web-hotel.

Der skal være personale (en it-ungebibliotekar) til udvikle aktiviteter for unge.

*10. Biblioteket skal formidle **læseoplevelsen**; formidling af læsningen og bogen er særlig vigtig over for børn og unge.*

Bøger vil findes, blive brugt og være uundværlige i informations-alderen. Bøger er bedst til læsning og medie for skønlitteraturen - både den der er skrevet og den der vil blive skrevet. Biblioteket skal "støtte og deltage i læseaktiviteter og læseprogrammer for alle aldersgrupper, og om nødvendigt tage initiativ til sådanne aktiviteter" (UNESCO's Manifest for Folkebiblioteker).

*11. Biblioteket skal rumme et **it-værksted**, som borgerne kan benytte til egne formål, som led i foreningsarbejde osv.*

Bibliotekets it-værksted indeholder adgang til avanceret teknik og programmel, som de færreste har adgang til derhjemme. Samtidig giver it-værkstedet mulighed for at der kan arbejdes sammen om anvendelse af teknologien muligheder.

It-værksted

På kommunens biblioteker oprettes it-værksteder.

It værkstedet skal

give adgang til at anvende it udstyr til produktioner, som brugerne definerer

give adgang til at finde information.

På hovedbibliotekets (store avancerede) it-værksted er der fastansatte IT-uddannede medarbejdere. Speciel faglig/teknisk indsigt kan trækkes ind til ad hoc opgaver. Man kan booke vejledning/konsulenttid og rekvirere kurser og andre skræddersyede ydelser mod betaling. Biblioteket skal være fleksibelt i relation til brugernes ønsker og behov.

Der oprettes endvidere IT-værksteder i filialer/satellitter f.eks. i samarbejde med skolerne. Værkstedernes tilbud er differentieret: mindre it værksteder er mindre avancerede, og der kan være tale specialisering/profil efter lokale behov. Til værkstedet er der tilknyttet vejledere (superbrugere) i

samarbejde med andre institutioner (samarbejdsmodel, jfr. Ballerup kommunes egne erfaringer med medieskolen og teknologiprojektet som samarbejdspartner). Vanetænkning, som kan hindre at der udvikles ny samarbejdsformer, brydes med samarbejde.

Vi afviser ikke sponsorering som mulighed for medfinansiering af it-værkstederne.

12 Biblioteket har et kvalificeret og tværfagligt personale. Bibliotekets medarbejdere får en bredere baggrund, f.eks. it-uddannede vejledere, pædagoger og faglige rådgivere og undervisere.

Med bibliotekets inddragelse af nye medier, satsning på folkeoplysning, ansvar for borgernettet og øgede samarbejdsflader vil der ske en udvikling hen mod et tværfagligt personale på biblioteket.

Scenarieværkstedets deltagere og ledelse

Scenarieværkstedets deltagere

Aase Andreasen, POL INFO

Alice Fingeret, Ballerup Bibliotekerne

Anja Wittus Nielsen

Bo Fixdal

Daniel Mottelson

Elsebet Kirketerp, Måløv Bibliotek

Ena Juhl, Kulturforvaltningen, Ballerup Kommune

Erik Barfoed, Munksgaard Forlag

Gitte Larsen, Statens Bibliotekstjeneste

Heddi Mortensen, Dansk Bibliotekscenter

Henriette Ringgård

Henrik Føhns, DR Harddisken

Jens Chr. Hauge, PLS Consult

Jørgen Dehn

Karin Ingemann, Kommunernes Landsforening

Kirsten Sørensen, Musisk Samråd

Lena Lindenskov, Østerhøj Byting

Lolan Ottesen, Grantoftens Informationsbutik

Marianna Hesselholt, Kmb.medlem Ballerup Kommune

Michael Krautwald­Rasmussen, Kmb.medlem Ballerup Kommune

Mogens Bille, Pædagogisk Center Rosenlundskolen

Poul Andersen, Ballerup Bibliotekerne

Sten Meier, Ballerup Kommune

Thomas N. Godiksen

Scenariværkstedets ledelse

Mette Jensen og Nina Munkstrup, Ideværkstedet "De Frie Fugle"

Ida­Elisabeth Andersen og Steffen Stripp, Teknologirådet

22.12.97 Teknologirådet tekno@tekno.dk